AAN
065

Minimum prijs f 0.10
Franco per post f 0.13

H.O.R.A.

Minimum prijs f 0.10
Franco per post f 0.13

SCHETSEN

uit den strijd op GROOT-ATJEH

met speciaal vervaardigde kaart en toepasselijke photo's bewerkt door

P. H. R. BEUMING,

OUD-ONDEROFFICIER VAN HET NED.-INDISCHE LEGER.

Uitgegeven ten bate van het te stichten Herstellingsoord voor Rijks-Ambtenaren

N.V. „CONCORDIA" ELECTR. DRUKKERIJ EN BINDERIJ, AMSTERDAM

930849

AAN
065

SCHETSEN

UIT DEN STRIJD

OP

GROOT-ATJEH

met speciaal vervaardigde kaart

en toepasselijke photo's

bewerkt door

P. H. R. BEUMING,

oud-onderofficier van het Ned.-Indische Leger

Uitgegeven ten bate van het te stichten Herstellingsoord voor Rijks-Ambtenaren.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0745 6772

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

Niet gelukkig **zijn**, *is de bestemming van het leven. Arbeiden, nuttig wezen, zich geven, mooier en rijker maken het gemeenschapsleven, is de eeuwige wet, die elk menschenbestaan beheerscht. Wee over hen, die het niet hebben verstaan, want ten slotte, alleen aan het einde van dien weg, wordt onthuld de* **geluksmysterie.**

Mevr. GOEDKOOP in haar werk:
„Hilda van Suijlenburg."

L. S.

Gedreven door een onweerstaanbaar verlangen om naar bescheiden krachten mede te werken aan de verwezenlijking van een ideaal, n. l.: **het oprichten van een Herstellingsoord voor Rijksambtenaren,** heb ik gemeend mijn opgedane ervaringen op Groot-Atjeh, aangevuld door verkregen gegevens van oud collega's, in tweeërlei opzicht vruchtbaar te kunnen maken; eerstens om het doel der *Vereeniging tot Ondersteuning van Burgerlijke Ambtenaren en Beambten in 's Rijks dienst* — **het oprichten van een eigen Herstellingsoord** — te helpen bevorderen, tweedens om de belangstelling in de krijgsbedrijven van het Nederlandsch-Indische leger, en in verband daarmede ook de sympathie — waarop dat kranige leger recht heeft — meer algemeen te doen worden.

Met dit doel voor oogen, zij het mij vergund, dit hoogst bescheiden werkje onder de oogen van het Nederlandsche volk te brengen, in verband waarmede de prijs *zoo laag mogelijk* is gesteld. **(f 0.10 per stuk).** De netto opbrengst zal worden afgedragen aan het Bestuur van voornoemde Philanthropische Vereeniging als bijdrage tot het stichtingskapitaal **voor het Herstellingsoord.**

Waar geregeld velen uit het leger in burgerlijken Staatsdienst treden, hoop ik, dat ook onze militairen met mijn streven kunnen sympathiseeren en deze schetsen een goed onthaal zullen vinden zoowel in, als buiten de kazerne.

Alvorens dit voorwoord te besluiten, rest mij nog een woord van dank aan allen, die mij door hunne gegevens in staat hebben gesteld deze schetsen samen te stellen

Moge dit eenvoudig boekske beantwoorden aan het tweeledig doel.

P. H. R. BEUMING.
Administratief Ambtenaar in Rijks dienst.

AMSTERDAM, December 1911.
Beukenweg 52.

EEN WOORD VOORAF OVER HET ONTSTAAN VAN DEN ATJEH-OORLOG.

Als wij onderofficieren in de *groote pijp*(1) te Kota Radja gezellig bijeen zaten, werd er, zooals licht valt te begrijpen, in den regel een groote boom opgezet over de gebeurtenissen der laatste dagen. Vooral de collega's, die een tijd lang in de *rimboe* (2) geweest waren, wisten veel bijzonderheden mede te deelen.

Bij die gelegenheden is het mij wel eens opgevallen, dat er onder ons toch nog enkelen waren, die zich feitelijk geen goede voorstelling konden maken omtrent het ontstaan van den eigenlijken Atjeh-oorlog. Later, teruggekeerd zijnde in 't Moederland, bleek mij dit laatste in zeer sterke mate het geval te zijn met vele landgenooten.

Velen toch verkeeren nog heden ten dage in de meening, dat de expeditie naar Atjeh louter ten doel had ons koloniaal gebied uit te breiden. Deze voorstelling nu is geheel onjuist, en veilig mogen wij aannemen, dat ware onze Regeering toenmaals niet door de omstandigheden genoodzaakt, zij zich wel tweemaal zou bedacht hebben, alvorens te besluiten tot dezen onzaligen veldtocht.

Alvorens de gebeurtenissen te vermelden, vervat in de hierna volgende schetsen, wil ik trachten in groote lijnen een duidelijke voorstelling te geven van het ontstaan van den Atjeh-oorlog, opdat ook de oningewijde lezer de ware oorzaak leere kennen.

(1) Kazerneuitdrukking, waarmede de Onderofficierssocieteit werd bedoeld.

(2) Wildernis.

Gelijk de Noormannen eertijds de schrik van Europa waren, zoo ook waren de Atjehers gedurende vele eeuwen de schrik van geheel Sumatra en omliggende eilanden geworden. Reeds in de dagen toen de Portugeezen handel dreven met Indië, waren ze al berucht en gevreesd wegens hun drieste zeerooverijen, en menig rijk beladen koopvaardijschip viel toenmaals als buit in hun handen.

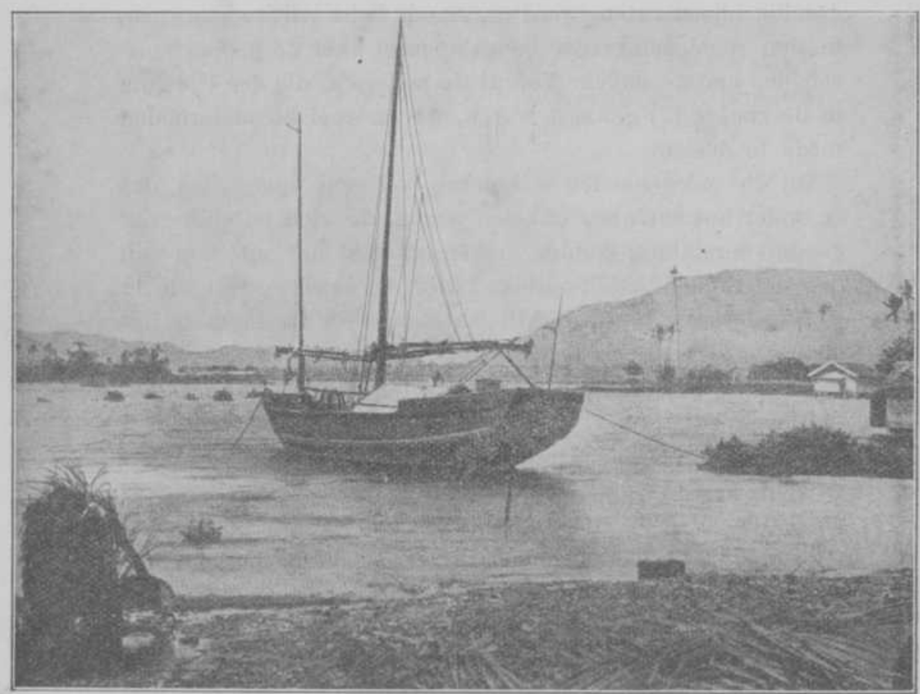

Een Atjehsche Handels- of Smokkelprauw,
liggende in de lagune bij Oleh-leh. (Deze prauw werd in 1896 opgebracht en prijsverklaard wegens bevinding van wapenen en ammunitie aan boord, bestemd voor Panglima Polim).
Met deze ranke snelvarende scheepjes, begeven de Atjehers zich naar de omliggende eilanden om er handel te drijven; niet zelden echter worden er wapenen en ammunitie mede binnen gesmokkeld en doet zich op zee een gunstige gelegenheid voor, dan ontpopt zich de vreedzame handelaar in een vreeselijke zeeroover.

Met weergalooze driestheid volbrachten ze zelfs met hun roofprauwen landingen op de kust van het nabijgelegen Malakka, plunderden de kustplaatsen en voerden de bewoners als slaven met zich mede. Atjeh kenmerkte zich dus reeds in vroegere eeuwen als een echte roofstaat en bezat in de 16e en 17e eeuw grooten invloed. In het laatst der 17e eeuw poogde de Sultan van Atjeh zelfs de Nederlanders van de Westkust van Sumatra te verdrijven en sloot daartoe een verbond met Siam. Na de mislukking dezer pogingen, ontstond als 't ware door overlevering een vijandige stemming tegen Nederland, die zich telkens zocht te uiten.

Tengevolge van de talrijke zeerooverijen verbond ons land zich in 1824 tegenover Engeland, om met behoud van Atjeh's onafhankelijkheid, met den Sultan van Atjeh een regeling te treffen ter beveiliging van handel en zeevaart. Zulk een rgeling werd eerst in 1857 getroffen, doch bracht ons geen stap verder, wijl de verhouding tusschen de Hollanders en den Sultan van Atjeh steeds zeer gespannen en vijandig bleef. Onze Regeering kon geen afdoende middelen aanwenden ter beteugeling van den zeeroof, daar wij Atjeh's onafhankelijkheid moesten eerbiedigen. Deze verplichting werd opgeheven door het in 1871 met Engeland gesloten Sumatratractaat, waarbij Engeland van zijn aanspraken op Atjeh afstand deed en daarvoor in ruil van ons ontving de kust van Guinea.

Toen nu alle pogingen, om langs diplomatieken weg den Sultan van Atjeh tot betere inzichten te brengen, faalden en vernomen werd, dat gezanten van den Sultan te Singapore bij de consuls van Amerika en Italië waren geweest om hulp te zoeken tegen de Hollanders, was het met de lankmoedigheid der Nederlandsche Regeering gedaan en werd op den 26 Maart 1873 aan den Sultan van Atjeh den oorlog verklaard.

Het droevig verloop der 1e expeditie onder generaal Köhler is wel voldoende bekend om nog eens herhaald te worden.

De mislukte aanval op den Kraton ; het bestormen en weder prijs geven van den grooten missigit en het sneuvelen van generaal Köhler was één groot echec, en op den 29 April 1873 waren onze troepen gedwongen de Atjehsche kust te verlaten, om later beter toegerust de nederlaag te wreken.

De 2e expeditie onder generaal van Swieten had een volkomen succes. Na hardnekkigen tegenstand viel den 6 Januari 1874 de groote missigit weer in onze handen en op den 23 April werd de geducht sterke Kraton veroverd.

Na een reeks van bloedige gevechten, strekte ons gebied zich in die dagen reeds uit tot aan de Kroeng Raba-baai. Na wisseling van verschillende militaire bevelhebbers, kwam generaal Karel van der Heijden aan het bestuur. Uit zijn tijd dagteekenen de roemrijke tochten naar de XXII en XXVI Moekims en naar Samalangan. Onder zijn bestuur was Atjeh feitelijk reeds onderworpen en de oorlogspartij vleugellam geslagen. Toen nu generaal van der Heijden in 1881 vervangen werd door den civielen gouverneur, Pruijs van der Hoeven, brak het tijdstip aan van het treurige Atjeh-drama. De oorlogspartij trad weer overal met driestheid op, zoodat het raadzaam werd geoordeeld, de bezettingen: Masdjid Indrapoeri, Pakan Badak, Kroeng Raba e. a. op te heffen.

Zoo werd ons gebied, dat met zooveel moeite en strijd en ten koste van zooveel kostbare menschenlevens veroverd was, gaandeweg kleiner en toen de heer Pruijs van der Hoeven in 1882 werd opgevolgd door den civielen gouverneur Laging Tobias, ging het succes, door generaal van der Heijden behaald, geheel verloren.

De meening toegedaan zijnde, dat men niet te doen had met een strijdende bevolking, maar met benden kwaadwilligen, mochten de troepen niet meer ageeren, en dat, niettegenstaande onze posten en patrouilles voortdurend beschoten werden uit de z. g. *bevriende kampongs*.

Toen eindelijk het bewijs geleverd was, dat wij door de

zegeningen van het civiel bestuur leelijk in 't moeras geraakt waren, (hetgeen niet moet worden geweten aan een te kort in bekwaamheid der civiele gouverneurs, maar aan het dualisme in het bestuurstelsel) werd in 1883 het bestuur weder toevertrouwd aan een militair bevelhebber met name, den kolonel H. D. Demmeni, die oogenblikkelijk een politiek van bestrijding der oorlogspartij volgde. De strijd op Groot-Atjeh kreeg nu gaandeweg een meer godsdienstig karakter, aangezien de priesterpartij de leiding van den *Prang Sabil* (1) op zich genomen had.

Door tal van ongunstige invloeden onder de opvolgende gouverneurs, waren wij ten slotte in 1892 slechts meester van een kleine terreinstrook buiten Kota Radja, die beveiligd werd door een postenketen van permanente bentings, onderling verbonden door een stoomtram.

Met vorenstaande uiteenzettingen, meen ik thans voldoende de ware oorzaak van den Atjeh-krijg te hebben toegelicht. Alvorens echter deze inleiding te besluiten, zij het mij vergund, een enkel staaltje aan te halen van de driestheid der Atjehsche zeeroovers.

Het stoomschip *Raijah*, een stoomer van de Indische-Pakketvaart, vertrok op den 20 Juli 1893 van Oleh-leh met bestemming naar Penang, via Segli, Telok Semawé en Edi. Behalve de gewone lading, zou het schip volgens geruchten een groote som geld aan boord hebben, bestemd voor den controleur te Edi. Dit nu was voldoende voor 7 Pedireezen om een plan op touw te zetten, ten einde zich van schip en lading meester te maken.

Op het oogenblik van vertrek van Telok Semawé, werden de 7 goed gewapende roovers, door een tot de bemanning behoorenden Atjeher, op een behendige wijze aan boord gesmokkeld en in 't ruim tusschen de lading geborgen.

(1) Heilige oorlog.

Toen des avonds alles op het schip in diepe rust was, en slechts het eentonig gestamp der machine de stilte verbrak, kwam een van hen aan dek en knoopte een gesprek aan met den roerganger, hem vragende, of het schip in de nabijheid was van Kerti.

Kerti is een klein staatje op de Noordkust van Atjeh en oostwaarts van Telok Semawé gelegen. Dit deel van de kust scheen voor hun plan het meest geschikt te zijn, want nauwelijks had de roerganger het bevestigend antwoord gegeven, of hij werd plotseling overvallen en met een *rentjong* (1) afgemaakt; daarop snelden de bandieten naar de brug en overvielen den tweeden stuurman, den heer Alexander, die de wacht had; ook hij werd na een kort handgemeen afgemaakt. Nu volgde een algemeen bloedbad. Al wat hun in den weg kwam, werd overhoop gestoken. Toen de kapitein van de boot het rumoer hoorde, ging hij naar boven, doch nauwelijks op het dek verschenen, ontving hij twee steken in den buik en vluchtte weer in zijn hut. Hij kon nog de deur sluiten, doch stierf kort daarna.

De paniek aan boord was onbeschrijfelijk en het schip was nu geheel overgeleverd aan de roovers. De Europeesche machinisten wisten zich nog te redden door zich in de machinekamer te verbergen. Een gedeelte der bemanning werd nu geprest om de roovers verder te helpen. Het schip werd op het strand gezet, waarop de bandieten met hun buit en vijf vrouwen aan land gingen. De buit zal wel erg tegengevallen zijn, want de geldverzending hiervoren genoemd, had niet met de *Raijah*, maar met de *Hok Canton* plaats gehad.

Een deel van de passagiers wilde ook aan land gaan, doch daarbij kwamen 13 menschen om, want de roovers hadden vóór het verlaten van het schip de aan boord achtergelaten booten lek geslagen. In 't geheel werden van de passagiers

(1) Atjehsche dolk of kris.

en bemanning 24 gedood, 12 gewond en verdronken er 18.

Nadat de zeeschuimers vertrokken waren, kwamen de machinisten voor den dag, die door vuurpijlen noodseinen gaven aan het de in nabijheid zijnde oorlogschip Madura, dat oogenblikkelijk hulp verleende.

Met dit staaltje, is zeker wel afdoende de vermetelheid der Atjehers in 't licht gesteld en kan men zich eens een voorstelling maken, tot welke daden dit volkje in staat is.

DE SCHERPSCHUTTER VAN BILOEL.

Historische Schets uit het Bentingleven op Groot-Atjeh.

Tijdens het bewind van generaal-majoor C. Deijkerhoff als Gouverneur van Atjeh, bestond op Groot-Atjeh, om den Kraton, een postenketen, de geconcentreerde linie genaamd.

Wijl het meerendeel der lezers wel geen goede voorstelling van zoo'n post hebben zal, wil ik trachten — in korte trekken — er een beschrijving van te geven.

Een post der geconcentreerde linie, in het tijdvak 1886—1896, was een nederzetting van een permanent karakter, dat wil, in tegenstelling van temporair, (tijdelijk) zeggen, dat hij blijvend was en geschikt moest zijn voor het verblijf van troepen.

Het was dus een garnizoen in 't klein, en al wat men in een gewoon garnizoen aantreft, was hier ook op kleine schaal aanwezig.

Op een afstand gezien, vertoonde de post niets dan muren van palissaden, waarboven zinken daken uitstaken.

Het geheel was omgeven door aloë-struiken en doornachtige planten, zoomede door een ijzerdraad-versperring. Deze bestond uit in den grond geslagen paaltjes, die door ijzerdraad, op pl. m. 1 d.M. van den grond aangebracht, verbonden waren.

Men begrijpt wel, dat het loopen door zoo'n omgeving zoo goed als onmogelijk was; het geheel had dan ook ten doel den post stormvrij te maken.

Vlak achter de omheining bevond zich binnen in den post het z. g. banket, dat zooveel als een zeer breede loopplank was, waarvan men over de palissadeering heen kon zien. Op dit banket bevonden zich de schilderhuizen voor de wachtposten. Buiten de benting trof men ook wel verhoogde schil-

derhuizen aan, of werd van boomen of verhoogde terreinpunten gebruik gemaakt, om het voorterrein te observeeren.

Tot de benting kreeg men toegang door een zware poort of deur, die 's avonds na zes uur nimmer dan in presentie van een officier werd geopend. Binnentredende, bevond men zich in een open ruimte, waarin gewoonlijk gijmnastiektoestellen, en de vlaggenstok waren aangebracht.

Die ruimte was omringd door verschillende gebouwen. In de eerste plaats viel de blik op de officierswoningen. Maak u hiervan lezer, nu vooral geen al te weidsche voorstelling, want alles was er zeer primitief. Aan de tegenovergestelde zijde der officierswoningen bevond zich in den regel het soldatenlogies.

Verder vond men nog op den post een cantine, vivres- en kruitmagazijn. Op de groote posten was een officier van Gezondheid gestationneerd en trof men een ziekenzaal aan.

De meeste posten hadden twee bastions, waarop het geschut was opgesteld. Op enkele bentings was dan ook een officier der artillerie aanwezig.

Tijdens het bestaan van de geconcentreerde linie, had men op de permanente posten tweemaal per dag communicatie met Kota Radja door middel van de stoomtram, wier baan om de posten lag. Toenmaals was zoo'n ritje niet altijd zonder gevaar, want de vijand beschoot de tram altijd lustig.

Vóór de geconcentreerde linie was het terrein tot op pl.m. 1000 M. open gekapt en bevonden zich toenmaals op de meest strategische punten voorpostenbentings. Deze bentings waren van zeer primitieven bouw.

Stel u voor, lezer, een vierkanten aarden wal van ongeveer 1 Meter hoogte, omgeven van verticaal in den grond gedreven stammen van kokospalmen, die een palissadeering vormden van ongeveer 1 Meter boven den aarden wal. Voor die palissadeering een 4 meter breede versperring van gewapend ijzerdraad en daarvoor nog een versperring van bamboedoe-

ri (doornachtige bamboestruiken). In de diagonaal van de reduite twee uitgebouwde bastions, waarop in den regel een 12 of 7 c.M. kanon was opgesteld.

De openingen in de reduite werden beschermd door slagboomen, waarin lange ijzeren punten waren gedreven.

In de ruimte binnen den aarden wal, bevonden zich de gebouwen, alles met bamboe opgetrokken en gedekt door een dak van atap (bladeren van den kokospalm). Overigens was het interieur uiterst primitief.

Deze voorposten werden gewoonlijk om de zes weken afgelost door detachementen uit het permanente bezettingsleger.

Het was in het begin van het jaar 1896. De politieke toestand op Atjeh, na het ernstige gevecht bij Anak Baté, — de onveilige terreinstrook tusschen de bentings Lambaroe en AnakGaloeng — was treuriger dan ooit te voren.

Dag en nacht werden de posten beschoten ; vooral de voorposten moesten het ontgelden. Toekoe Oemar, onze zoogenaamde bondgenoot tegen de fanatieke benden der Sultanspartij, had ons meer en meer in het moeras gebracht.

Onder voorgeven, den ons vijandig gezinden Toekoe Moeda Baid Maharadja Setia, hoeloebalang der VII Moekims van de Sagi der XXII Moekims, te bestrijden, wist hij kort vóór zijn verraad nog 378 achterlaadgeweren, 500 voorlaadgeweren, 25,000 patronen, 5500 kilogram kruit, 120,000 slaghoedjes benevens nog in klinkende munt, 18,000 dollars van het gouvernement machtig te worden.

Zoo'n vast vertrouwen stelde men in dezen sluwen avonturier, dat op kosten van het gouvernement te Lampisang, een prachtig landhuis voor hem was gebouwd. Toekoe Ketjik Oemar, een man dien men als volkomen betrouwbaar kon aanmerken, wijl hij reeds in 1876 generaal Pel als gids bij zijn tochten naar de VI en IX Moekims had gediend, en na dien tijd steeds op onze hand was geweest, waarvoor hem de zil-

veren medaille voor verdiensten was toegekend, waarschuwde meermalen voor Toekoe Oemar's bedoelingen. Men sloeg evenwel aan die waarschuwingen geen geloof.

Helaas! Hoe spoedig zou het blijken, dat Toekoe Ketjik Oemar goed had gezien. Dat gebeurde op den 29 Maart 1896. De verrader Toekoe Oemar, veranderde andermaal van partij en bleef zijn traditie van schurkachtige draaierij getrouw.

Met één slag viel het geheele systeem Deijkerhoff. De kaart, waarop alles was gezet, bleek in verkeerde handen te zijn gespeeld.

De gelegenheid om zijn slag te slaan, was voor Toekoe Oemar nu bijzonder gunstig. Door de excursie naar Lamkrak, zou de geheele Kraton van troepen zijn ontbloot, en had hij dus een mooie kans, om zich van Kota Radja en Oleh-leh meester te maken. De hadji-partij had zijn vrouw weten te influenceeren om Oemar van de Compenie afvallig te maken en zich daarna bij de oorlogspartij aan te sluiten.

Tjoet Nja Din, de vrouw van Oemar, was zeer listig en had weten te bewerken, dat, bijaldien het kind dat zij zou baren, een zoon was, deze als sultan op den troon zou worden geplaatst.

Hoe treurig het verloop van het verraad van Oemar was, mag verondersteld worden genoegzaam bekend te zijn.

Om op mijn schets neer te komen, moet ik teruggaan tot in het laatst van het jaar 1895. De benden van Panglima, Polim en die der Sultanspartij, traden overal met driestheid op. Zij hadden het vooral gemunt op onze voorposten en wijl toenmaals van hoogerhand bevolen was, zoo min mogelijk te opereeren buiten de bentings, hadden de Atjehsche schutters vrij spel. Vooral de voorpostenbenting Biloel moest het ontgelden.

Deze benting was gelegen in de nabijheid der posten Lamkoenjit en Tjot Goé, ten oosten van den heuvel, genaamd:

de Boekit Terin. Ten westen begrensde hij het uitgestrekte gebied van Lamkrak en het front gaf uitzicht op een bergketen, genaamd : Batoe Mengoera.

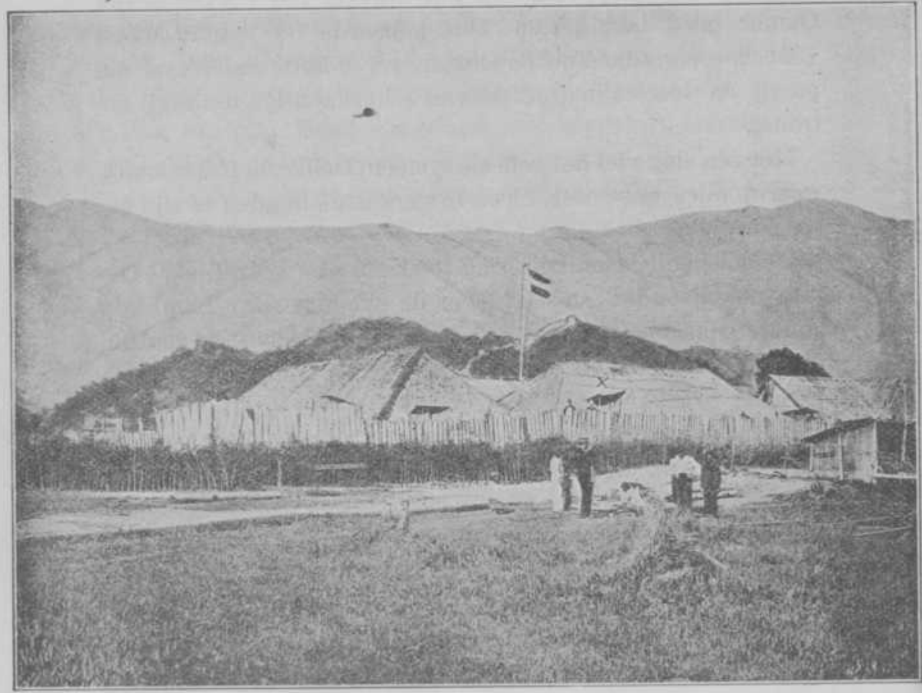

Onze vroegere benting Biloel,
een der meest beschoten voorposten. Het schildwachthuisje gemerkt met een ×
was vooral het mikpunt der vijandelijke scherpschutters.

De bezetting van dezen post bestond uit pl. m. 150 bajonetten, onder commando van een kapitein. Evenals de overige voorposten was ook Biloel geheel opgetrokken van bamboe, en overigens ingericht, zooals ik hiervoren reeds vermeldde.

Niettegenstaande men op de voorposten veel moest ontberen, en men zich in alles moest behelpen, was de geest onder

onze mannen opperbest. Men bekommerde zich al bitter weinig om het aanhoudende schieten van den vijand, en lette er zelfs niet eens meer op, dat de kogels door de rietbedekking snorden.

Toch gebeurde het maar al te vaak, dat er een offer viel. Nu eens trof het vijandelijk lood bij dag, dan weder zocht het zijn offer in den nacht, als de onzen op de baleh-baleh (britsen van gespleten bamboe) te rusten lagen.

Werd het vuren eens wat al te erg, dan werd er een granaat op afgezonden. Eenigen tijd bleef het dan rustig, doch spoedig keerden de Atjehsche schutters weder en het vuren begon opnieuw.

Op zekeren dag, toen onze ferme kok bezig was het veldmenu te bereiden, dien dag bestaande uit erwtensoep met gezouten spek, in soldatenterm uitgedrukt: „*snert van de bovenste plank*," gebeurde het, dat een vijandelijke kogel den grooten kookketel trof, en daarin een flink gat maakte.

Wie stelt zich de verbolgenheid van onzen braven kok voor, die met zooveel inspanning zijn snert stond te bewerken met zijn *knoedelmajoor*. In machtelooze woede dreigde hij met dit wapen in de richting van den schutter, die hem dit koopje geleverd had, en deze mocht werkelijk van geluk spreken, dat hij zich buiten het bereik van onzen kok bevond.

Hij had thans al zijn zorg te wijden aan den lekgeschoten ketel; „*drommels dat gat moet ik stoppen, anders krijgen de sobats (kameraden) van middag niks te bikken*," zoo sprak hij in zich zelf. Fluks drijft hij in het gat een houten stop en klaar is kees. De jongens hadden toen 's middags toch hun snert.

Eén der vijandelijke schutters had het in 't bijzonder gemunt op de schildwachten. Nauwelijks was de dag aangebroken, of zijn goedgerichte schoten knalden. Onophoudelijk troffen zij de afdaken van de schilderhuisjes en menige wachtpost werd het offer van zijn plicht. De Europeanen noemden dezen Atjehschen schutter: „*de scherpschutter van*

Biloel," en waren van meening, dat hij een gedeserteerd Europeesch fuselier was.

De inlandsche fuseliers vooral hadden het niet op hem begrepen. In hunne bijgeloovige vrees, dachten zij aan een *Orang-Setan* (duivelmensch).

Het gebeurde nu wederom op een morgen, dat de wachtpost op de Noorderface, — een inlandsch fuselier — doodelijk werd getroffen. Hoewel het onzen Javaanschen soldaten niet aan moed ontbreekt, kon men hen er niet meer toe bewegen, dezen gevaarlijken post te betrekken. Kent men het karakter van den Javaan, dan weet men, dat hier niet is te denken aan lafhartigheid, maar aan bijgeloovige vrees.

De commandant zag in, dat het zoo niet langer kon en mocht blijven, en besloot een einde te maken aan de schildwacht-moorden van dezen geheimzinnigen schutter.

Hij droeg aan een Europeesch sergeant de taak op, zich des nachts met vijf Europeesche fuseliers in het voorterrein in hinderlaag te leggen, ten einde op die wijze den gevaarlijken schutter te vangen, of wel hem onschadelijk te maken.

De aangewezen sergeant zocht vijf ferme soldaten uit en verliet omstreeks middernacht, door de uitvalspoort, in alle stilte de benting. De kleine patrouille was alleen gewapend met het geweer, de patronen had men in de broekzakken geborgen. Dit was noodig, om zich vrijer te kunnen bewegen en om zoo min mogelijk geraas te veroorzaken.

Voetje voor voetje, bewoog zich de kleine schaar in den stikdonkeren nacht. De diepe duisternis belette hen, ook maar één pas voor zich uit te zien. Om elkander niet te verliezen, hield men zich vast aan zijn voorman. Reeds had men de benting ver achter zich, toen men den rand van de Sawah (een rijstveld dat gedeeltelijk onder water staat) bereikte. Met alle omzichtigheid begon men deze te doorwaden. Op enkele punten zakte men zelfs tot aan de heupen in den modder, doch na lang ploeteren kreeg men weer vasten grond onder de voeten.

Thans overlegde de sergeant met zijne mannen, hoe men zich opstellen zou. Men besloot met een kleine tusschenruimte, naast elkander achter den sawahdijk te gaan liggen. Aldus geschiedde. Slechts het eentonige geluid der krekels en het geroep van den Jekkoh, (een boomhagedis, die duidelijk roept : „*jekkoh*") verbrak de stilte van den tropischen nacht. De groote moerasmuskieten vielen onze mannen geweldig aan, doch de Indische soldaat beschouwt deze menschenplagers nu eenmaal als een noodzakelijk kwaad.

Het wachten in dien stikdonkeren nacht scheen eindeloos.

Eindelijk!.... Daar dreunde in de verte een dof gerommel als van een naderend onweer. Het morgenschot van de reede van Oleh-leh was gevallen.(1) 't Was nu vijf uur. Het nachtelijk duister begon allengskens te verdwijnen, en weldra brak het daglicht door. De krekels staakten hun nachtelijk concert.

Eenzaam lag daar het uitgestrekte heuvelterrein, beschenen door de eerste stralen der morgenzon, die de dauwdroppels aan de grashalmen deed schitteren, als zoovele duizenden diamanten. De toppen van het rotsgebergte baadden zich in een oogverblindenden goudglans; tooverachtig schoon was dit schouwspel.Een geheimzinnige stilte lag thans over het schilderachtige landschap verspreid. Geen levend wezen was te bespeuren. Alles ademde hier vrede, alsof er geen vreeselijke Atjeh-krijg, die reeds zoovele offers had geëischt, bestond.

In spanning sloegen onze mannen uit hun schuilplaatsen het voorterrein gade. De geweren waren geladen, en men was op alles voorbereid. 't Was omstreeks half zes, toen men plotseling in de nabijheid van een bamboeboschje, een vijftigtal meters van de plaats waar, de onzen in hinderlaag lagen, het

(1) In de meeste garnizoenen in Indië werd 's morgens en 's avonds een kononschot gelost, men noemde dit: *het morgen en avondschot* Zoodra het morgenschot viel, bliezen de hoornblazers de reveille.

hoofd van een Atjeher uit den grond zag oprijzen; spoedig daarna kwam de eigenaar van dit hoofd te voorschijn.

't Was een lange, stevig gebouwde kerel met baardeloos gelaat. Zijn kleeding bestond slechts uit een lan gezwarte pantalon, en om de lendenen droeg hij een korte sarong. Het hoofd was gedekt met een Atjehsche fez. Om het naakte bovenlijf hing een patroontasch van het model onzer troepen en in de rechterhand droeg hij een Beaumontgeweer.

Niet in 't minst de aanwezigheid der gehate *kaffirs* (Christenhonden) vermoedend, nam hij op zijn gemak het terrein eens op. De onzen begrepen thans, dat zij *den scherpschutter*, de vrees der schildwachten, voor zich hadden. Hem levend in handen te krijgen, zonder offers onzerzijds, was ondoenlijk. Op een teeken van den sergeant, vielen er kort achter elkander zes schoten. De Atjeher zwaaide met de armen in de lucht, en stortte neder. In een oogwenk waren nu onze mannen uit hun schuilplaatsen te voorschijn gekomen. De schildwachtendooder van Biloel was voor goed van het oorlogstooneel verdwenen. De goedgerichte schoten hadden hem onmiddellijk gedood.

Spoedig was nu het raadsel opgelost, van zijn geheimzinnig verrijzen uit den grond. Eenige meters achter den gesneuvelden Atjeher ontdekte men in het afgebrande alang-alangveld (1) achter het bamboeboschje, een loopgraaf van ongeveer 1 meter diepte bij een 1 meter breedte. Deze strekte zich ter weerszijden daarvan een tiental meters ver uit; de opening was op vernuftige wijze gedekt met hoog gras, zoodat een oppervlakkig toeschouwer, de aanwezigheid van deze loopgraaf zeker niet had vermoed.

In deze loopgraaf werden nog gevonden een klewang en een patjol (Indische graafschop).

(1) Om te beletten, dat de Atjehers de bentings beslopen en tot betere waarneming van het omliggend terrein, werd het hooge gras (alang-alang) om de bentings, voortdurend afgebrand.

Het lag voor de hand, dat de Atjeher reeds in den nacht achter het bamboeboschje sloop, om in de loopgraaf plaats te nemen. Bij het aanbreken van den dag, kon hij dan met succes de schildwachten bestoken, en maar al te vaak troffen zijn schoten doel.

Wegens den grooten afstand, kon men van uit de benting deze gemaskeerde schuilplaats onmogelijk zien. Achter het boschje, had hij een prachtigen waarnemingspost, en door de loopgraaf, kon hij, voortdurend gedekt, van stelling veranderen, om de schildwachten te misleiden.

De patrouille begaf zich daarna op weg naar de benting. Het geweer, de klewang en de patroontasch — waarin nog een aantal patronen — werden medegenomen.

Met gejuich werden onze mannen begroet De commandant had van het banket, met een kijker gewapend, den afloop gezien. De mare van het succes was hun dus reeds voor. Nog dienzelfden dag rukte een sterke patrouille uit, om den gesneuvelden Atjeher te begraven. Hij kreeg als laatste rustplaats zijn eigen vesting, die evenals het bamboeboschje werd gesloopt.

Wel is waar, werd later de benting nog voortdurend beschoten, doch de Atjehers waagden zich niet meer zoo dicht bij onzen post Biloel. „*De scherpschutter van Biloel*" behoorde tot het verleden.

HET BEGIN VAN DE ONLUSTEN OP GROOT ATJEH in 1896.

PATROUILLE GEVECHT BIJ ANAK GALOENG.

Na het oprichten der buitenposten Biloel en Lamkoenjit, resp. in Mei en Juli 1894, dienende om met den reeds bestaanden post Tjot Goé de vijandige VI en IV Moekims in het Lamkraksche in bedwang te houden, trad een periode van rust in. Het scheen wel, of de Atjeher den onzaligen krijg moede was. De sawah's werden weder bebouwd en allengs keerden de mannen in de kampongs weer, om zich te wijden aan hun huiselijke bezigheden. Die rustperiode, onder het bondgenootschap met Toekoe Oemar, was echter van korten duur.

Reeds in 't begin van het jaar 1896 werd onder de bevolking een zekere woeling waargenomen. Het beschieten der posten nam weder een aanvang en de driestheid der vijandelijke benden werd grooter dan ooit te voren. Zij waagden zich zelfs in de onmiddellijke nabijheid van Kota Radja. Vooral de buitenposten hadden zwaar werk. De vijand scheen het bijzonder gemunt te hebben op onze benting Anak Galoeng, een post, die destijds was opgericht als obser vatiepost wegens de verdachte handelingen van Toekoe Baid. Deze benting, westwaarts gelegen van de Atjehrivier in de nabijheid van de kampongs Anak Baté en Glieng, had het zwaar te verantwoorden. Nauwelijks trad de duisternis in, of uit alle richtingen knalden de schoten.

Toen nu ook de vijand het blokhuis Blang Tjoet, gelegen tusschen Lambarih en Anak Galoeng op den westelijken oever der Atjeh-rivier, onder vuur ging nemen en eenmaal zelfs brandend rijststroo op het atap-dak slingerde, achtte het Hoofdkwartier te Kota Radja het oogenblik gekomen, om

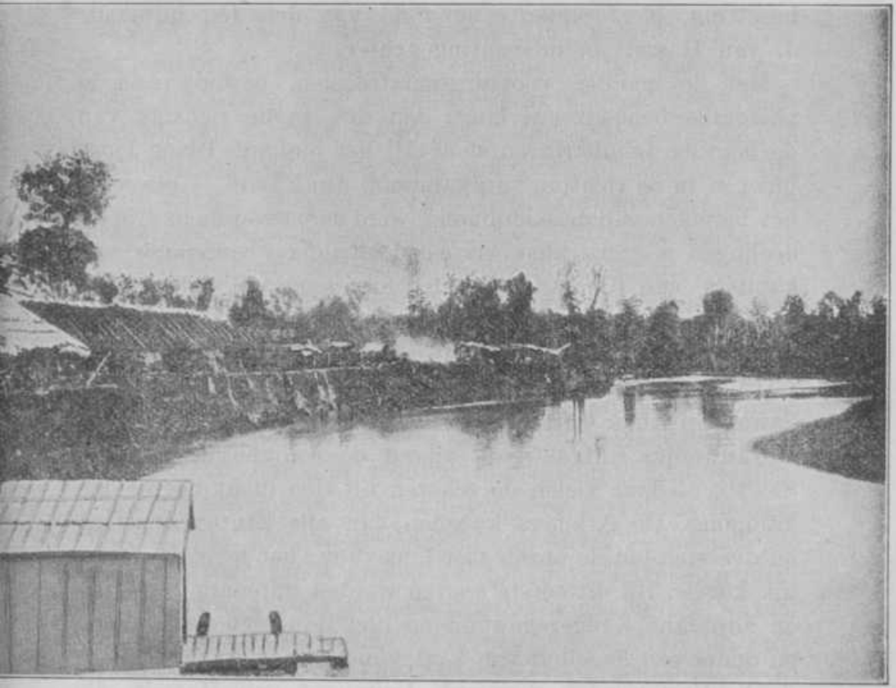

De Atjeh-rivier bij Anak Galoeng
Op den oever ziet men onze vroegere benting liggen.

een einde te maken aan dezen ongewenschten toestand en gaf dienovereenkomstig opdracht aan den commandant der benting Anak Galoeng om het omliggend terrein van vijanden te zuiveren.

Gevolg gevend aan de opdracht, rukte in den vroegen morgen van den 7 Maart 1896 in alle stilte een patrouille uit deze benting, bestaande uit 70 bajonetten onder aanvoering van den kapitein H. F. T. van Blokland, waarbij ingedeeld waren de 1e luitenant F, Stakman, de adjudant-onderofficier d. d. officier Krüger en de officier van Gezondheid 2e klasse C. van der Meer. Het overige gedeelte der

bezetting, bleef onder commando van den 1en luitenan J. van Hasselt in de benting achter.

Met de noodige voorzorgsmaatregelen, bewoog zich de patrouille behoedzaam langs den dijk in de richting van de benting Lambarih en sloeg bij het blokhuis Blang Tjoet links af in de richting van kampong Anak Baté. Even vóór het bereiken van deze kampong, werd de patrouille in drie afdeelingen gesplitst; het eerste gedeelte onder commando van kapitein van Blokland, zou den kampongrand volgen; het detachement onder aanvoering van luitenant Stakman, zou als linkerflankdekking evenwijdig deze richting volgen, terwijl adjudant Krüger met zijn detachement, door de Sawah op Anak Galoeng aanmarcheeren zou.

Nauwelijks ontdekte de vijand de colonne in de open Sawah, of daar vielen de schoten uit den dicht begroeiden kampong. De Atjehers kwamen van alle kanten opzetten en overstelpten de onzen met hun vuur; het regende letterlijk kogels. Bij dit eerste treffen werden luitenant Stakman en adjudant Krüger gewond en niet dan met veel moeite en onder een hagelbui van lood, konden deze gewonden naar de benting worden vervoerd. Luitenant van Hasselt, die onmiddellijk met versterking de benting verliet om de colonne hulp te bieden, was nauwelijks op het gevechtsterrein aangekomen, of ook hij werd gewond door een schot aan de hand, maar dit belette hem niet zijn dapperen aan te blijven voeren. Dr. van der Meer, bezig zijnde de gewonden te verbinden, werd getroffen door een schot aan het hoofd en viel bewusteloos neer. Nauwelijks tot bewustzijn wedergekeerd, wijdde deze kranige officier van Gezondheid zich onverwijld weder aan zijn taak en verbond de gewonden, zonder zich over zijn eigen wond te bekommeren. Voorwaar een toonbeeld van opofferende naastenliefde.

Niet in staat voor of achterwaarts te gaan, nam de patrouille zoo goed mogelijk positie in het terrein. Van de

Atjehers, die van iedere terreindekking gebruik maakten, zag men weinig. Onder deze omstandigheden was de toestand der onzen zeer hachelijk ; dank zij echter de vastberadenheid van den beleidvollen aanvoerder kapitein van Blokland, was de geest onder den troep uitmuntend. Met groote kalmte leidde hij het vuur en moedigde de soldaten met woord en voorbeeld aan en dat, niettegenstaande ook hij reeds door een schot in 't been was getroffen.

Aldus blootgesteld aan een vreeselijk vuur, zelfs ook uit de z.g. bevriende kampong Sibreh, groeiden de verliezen van de kleine groep gestadig aan. Blijkbaar wilde de vijand de patrouille insluiten, maar de vastberadenheid der onzen verijdelde dit plan. Het bleef echter voor den vijand niet onopgemerkt, dat zijn schoten herhaaldelijk doel troffen. Hoezeer de Atjehers reeds bij vroegere gevechten hebben ingezien, dat hun fanatieke klewangaanval — waarin zij hun grootste kracht zoeken — weinig vermag tegen onze goed gerichte salvo's en aaneengesloten bajonetten, was de gelegenheid thans te schoon om het nog niet eens te probeeren met de in hun handen zoo geduchte klewang. De onzen toch, hadden reeds zware verliezen geleden en waren uitgeput van vermoeienis, bovendien was de vijand verre in de meerderheid.

Onder het uiten van oorverdoovende kreten stortte de vijand zich met de klewang in de vuist, op het kleine troepje, maar het bekwam hem slecht ; kalm en vastberaden werden de salvo's afgegeven en met groote verliezen trok de vijand af. Zoo volgde de eene klewang-aanval op den anderen ; telkens echter leed de vijand de nederlaag, zijn dooden en gewonden met zich voerend. De Atjehers waren niet in staat, om de kranige groep tot 25 Meter te naderen ; snel, als een machine, vuurden onze dapperen hun geweren af en bijna ieder schot trof doel.

Hoe moedig de colonne van Blokland ook stand hield,

was het echter te voorzien, dat men de benting Anak Galoeng niet zonder hulp zou bereiken. Daar hoorde men in de verte het signaal : „*Waar is de Commandant ?*" Eindelijk kwam de lang verwachte hulp opdagen. De hoornblazer der colonne van Blokland gaf spoedig het antwoord : „*Hier is de Commandant.*" Een zucht van verlichting ontsnapte de lippen van onze Hollandsche jongens en op het gelaat van de gewonden kwam — niettegenstaande de pijnen die zij leden — een glimlach.

Kort na de signalenwisseling kwam de kapitein van den Generalen staf Konouer, met eenige detachementen uit het naburige Lambarih en Lamsoet, onder medeaanvoering van de luitenants Westendorp en Ketjen, ter assistentie opdagen en tastte den vijand oogenblikkelijk in de flank aan. Hierdoor werd deze gedwongen, zijn aanvalsfront te wijzigen en moest hij het grootste gedeelte van zijn macht gebruiken om zijn flank te dekken. De colonne van Blokland werd daardoor met rust gelaten ; de gewonden werden toen vlug naar Anak Galoeng gebracht, terwijl de nog weerbare mannen den vijand in den rug aangrepen. De colonne Kronouer bracht den vijand ontzettende verliezen toe, maar helaas ook daar vielen aan onze zijde weer offers. Luitenant K. H. Westendorp, een veelbelovend jong officier, werd door een buikschot doodelijk getroffen.

De talrijkheid van den vijand maakte het voor de colonne Kronouer ondoenlijk verder voorwaarts te dringen in verband waarmede werd besloten, om al vurende op Anak Galoeng terug te trekken.

Onder een vreeselijk vuur werd — na vele moeilijkheden — de tocht volbracht en dank zij de kranige houding van onze dappere jongens en de uitstekende leiding der aanvoerders, wist men den vijand van 't lijf te houden. Zoo werd dan Anak Galoeng omstreeks 2 uren n. m. weder bereikt en was de troep in veiligheid.

In de vlakte voor Anak Galoeng is menig blijk van moed, beleid en trouw gegeven en zijn bange uren doorgebracht, maar helaas heeft deze tocht ons vele offers gekost. De verliezen aan onze zijde bedroegen :

Kapitein van Blokland, schot in 't been ; luitenant van Hasselt, schot in de hand ; luitenant Stakman, schot in den arm ; officier van Gezondheid van der Meer, schampschot aan 't hoofd; adjudant Krüger, schot in de zijde; luitenant Westendorp, zwaar gewond door een schot in den buik.

Gesneuveld :

Europeesch sergeant van Oosten, Alg. Stamb. No. 36662, Europeesch korporaal Willems No. 40845, Europeesche fuseliers van Manden No. 34170, Laurens No. 19396, Roosjen No. 30288, van Groenekan No. 36143, Voegeli No. 27330 en Magi No. 45564.

Zwaar gewond :

Europeesch fuselier Debats No. 27702 en 2 inlandsche fuseliers.

Licht gewond werden 21 minderen.

Volgens bekomen spionnenberichten waren aan vijandszijde 6 panglima's en 80 djahats (kwaadwilligen) gesneuveld en 195 idem gewond.

Bij dit gevecht onderscheidde zich in 't bijzonder de Europeesche sergeant Hoogeboom. Zelf door niet minder dan vier kogels getroffen, bleef hij met verbrijzeld linkerbeen doorvuren totdat een kogel in den rechter schouder hem dwong zich naar de benting te doen vervoeren.

Niet minder flink gedroeg zich de kranige Europeesch sergeant Israëls, die, ofschoon zelf door meerdere kogels getroffen, het lijk van zijn gesneuvelden collega van Oosten uit 's vijands handen trachtte te redden. Te vergeefs waren zijn pogingen, want het lijk bleef met dat van twee Europeesche en een inlandsch fuselier, in handen van den vijand. Ook de tamboer de Wilde toonde grooten moed.

Geheel alleen begaf hij zich op weg van Anak Galoeng naar Lambaroe, een afstand van ongeveer 1 uur, om versterking te halen. Om alle gevallen van betoonden moed — bij dit gevecht aan den dag gelegd — te schetsen, is ondoenlijk; ze waren te talrijk.

De oud Hollandsche geest, die immer onze voorvaderen bezielde in vroegere gevechten, heeft zich hier weer in z'n ware gedaante getoond.

Luitenant Westendorp overleed den 10 Maart aan de gevolgen zijner verwonding en werd den 11 d. a. v. met de meeste plechtigheid en onder groote belangstelling op het kerkhof Petjoet ter aarde besteld.

Vele bloemen en kransen dekten de kist als een laatste hulde aan den veelbelovenden officier, die helaas zoo vroeg op het veld van eer z'n leven liet voor Koningin en Vaderland.

Hoe menigmaal is het rustige Petjoet al niet getuige geweest van zulk een aangrijpende gebeurtenis. De ontelbare grafzerken zeggen het U; overal leest Ge:

„*Aan onze dierbare kameraden ; aan onzen vriend en krijgsmakker, gevallen op het veld van eer te Lambaroe, Kroeng Raba, KajoeLeh, Aroen*" enz. enz.

Op het oogenblik, dat rondom de geopende groeve de geweren werden gepresenteerd, als laatste eer aan den gesneuvelden vriend en krijgsmakker, heb ik in menig krijgsmansoog tranen zien blinken en zij, die met den gesneuvelden vriend in het gevecht den dood onverschrokken voor oogen hadden gehad, konden meestal hun gevoel niet overmeesteren en stonden dan te weenen als kinderen. O Moederland! Waart Ge daar eens getuige van, wat zoudt Ge meer sympathie gevoelen voor *den koloniaal.*

Bij iedere begrafenis — onverschillig tot welk geloof de overledene ook behoorde — was Pastoor Verbraak (*onze Pastoor*) aanwezig. Deze groote menschenvriend, deze ideale Christen, wiens geheele leven gewijd is aan liefhebben en hulp bieden, ontbrak nimmer.

DE DRIEDAAGSCHE VELDSLAG IN DEN BERADIN-PAS.

AFREKENING MET TOEKOE OEMAR.

Toen eindelijk na den 29 Maart 1896 de onbetrouwbaarheid van Toekoe Oemar aan 't licht kwam en dank zij de mededeelingen van Toekoe Ketjik Oemar het snoode plan van den verrader gelukkig tijdig werd ontdekt, begreep de sluwe vos zeer wel, dat het nu met zijn bondgenootschap uit was. Voorgevende, dat hij en zijn panglima's door de civiele ambtenaren onheusch behandeld waren geworden, had hij de wijk genomen naar Pakan Badak. Op deze plaats, in de onmiddellijke nabijheid van Lamdjamoe gelegen, was tijdens het Bestuur van Gouverneur Pel reeds een post van ons gevestigd geweest, die echter om strategische redenen na 1884 is opgeheven.

Blijkbaar niet goed wetend op welke wijze hij het aan moest leggen om weer in de gratie te komen, trachtte hij met alle mogelijke voorwendsels een verklaring te geven van zijn optreden en verzekerde in z'n brieven aan den Gouverneur, dat hij nog steeds den *sobat kras* (besten vriend) der Companie was. Hij zelf bleef echter wijselijk in zijn gebied.

Tegelijk met Toekoe Oemar koos ook Toekoe Hoesin-Longbata de zijde van den vijand en met hem verklaarden de III Moekims Lamkrak en de IV Moekims Ateuh van de Sagi der XXIV Moekims, benevens de Moekims Hoho en Lamdjamoe der V Moekims Montassik van de Sagi der XXIV Moekims zich tegen ons. De toestand werd daardoor zeer hachelijk en met groot verlangen werd dan ook de komst der in aantocht zijnde Bataljons van Java tegemoet gezien. Om een groote macht om zich te verzamelen, liet Toekoe Oemar

vrouw van den waarnemenden hoeloebalang der IX Moekims, Nja Mohammed, oplichten en naar Lampisang brengen, om daardoor dat hoofd te dwingen zich bij hem aan te sluiten.

Angst en spanning heerschte er omtrent het lot der ingesloten buitenposten. Immers er waren geen troepen beschikbaar om deze af te lossen. Alle beschikbare manschappen toch waren noodig om de posten der geconcentreerde linie te bezetten en om Kota Radja en Oleh-leh te beveiligen. Nesoeh en Gedah, twee buiten den Kraton gelegen wijken van Kota Radja, werden geducht versterkt. Vooral Nesoeh met zijn uitgestrekte rij houten huizen aan de zuidzijde lag geheel onbeschermd naar het meest vijandelijke front gekeerd.

Om het den lezer eenigszins duidelijk te maken, dien ik te vermelden, dat Nesoeh de wijk is, waar de woningen van de hoofdofficieren zijn gelegen ; ruime fraaie huizen met paviljoens, aan beide kanten omgeven door een fraai plantsoen. Om deze wijk nu te beschermen, werd op het meest zwakke punt, bij de wacht en het laboratorium der artillerie, een borstwering en houten schutting aangebracht en daarna de geheele wijk omgeven door een zware versperring van gewapend ijzerdraad.

Eindelijk, na een tijd van spanning, kwamen op den 3 April 2 Compagnieën van het 17e Bataljon, in garnizoen te Padang, onder commando van Majoor Soeters op Oleh-leh aan. Onverwijld werden de manschappen van het 17e Bataljon verdeeld over de posten Blang, Lamdjamoe en Ketapan Doea, waardoor de tijdelijk daar gelegerde troepen weer beschikbaar kwamen. De strijd was weer in vollen gang. Voortdurend knalden de schoten uit de omliggende kampongs en in de verte bulderde het geschut der buitenposten. Tusschen Tjot Iri en Lampermé werd de tram geregeld beschoten. Ter beveiliging tegen nachtelijke overvallen, werden iederen nacht in het terrein tusschen den weg naar Ketapan Doea en Oleh-leh hinderlagen gelegd en werd deze strook fantastisch

verlicht door het electrisch zoeklicht der oorlogschepen.

Het behoeft zeker nauwelijks vermeld, dat onder deze omstandigheden de agitatie allerwege groot was en dat van de troepen ontzettend veel gevergd werd. Hoe zwaar echter de dienst toenmaals ook was, de goede geest van ons kranig Indisch leger kwam weer kenmerkend uit en met verlangen werd het oogenblik tegemoet gezien, om met den vijand in het open veld af te rekenen. Te lang reeds waren onze mannen door het bondgenootschap met Toekoe Oemar tot werkeloosheid gedoemd geweest; maar eenmaal zou het tijdstip aanbreken, dat de verrader zijn loon zou bekomen. Eindelijk zou dan het oogenblik komen, dat wij *tegenover* de Atjehers zouden staan, en niet langer *naast* of *achter* die schijnvrienden.

Met groote vreugde werden den 7 April de Javatroepen ontvangen. Met hen arriveerde de Legercommandant Generaal Vetter en Majoor Breijer als zijn adjudant, terwijl eveneens Kolonel Stemfoort uit Padang aankwam, om als militair bevelhebber op te treden.

Reeds den volgenden dag werd overgegaan tot herstel der communicatie met Biloel en Lamkoenjit. Aan deze excursie namen deel het 3e, 14e, 2 compagnieën van het 9e Bataljon, 2 secties bergartillerie, de noodige genietroepen en 2 peleton cavalerie. Onder hevig vuur van den vijand en met overwinning van hardnekkigen tegenstand, gelukte het Biloel en Lamkoenjit te bereiken. De bezetting van Lamkoenjit werd versterkt. Onderwijl kwam het bericht, dat Toekoe Oemar met 4000 man in aantocht was. Omdat de troepen reeds een zware taak achter den rug hadden, achtte de bevelvoerende officier het raadzaam, den terugtocht aan te nemen. Biloel kon dus niet meer worden versterkt. Deze tocht had ons zware offers gekost. Gesneuveld waren de kapitein der infanterie F. P. A. Geluk, 3 Europeesche en 4 inlandsche fuseliers, gewond werden de 1e luitenants J. H. Hoeksteijn en R. ten Seldam benevens 10 Europeesche en 13 inlandsche fuseliers.

Na een reeks van gevechten, waarbij velen der onzen het leven lieten, naderde de groote dag der vergelding. Om het terrein voor Lampisang, het gebied van Toekoe Oemar, eerst flink door de artillerie onder vuur te laten nemen, waren bij Lamdjamoe verschillende voorbereidende maatregelen getroffen. Er was een belegeringsbatterij opgeworpen, bestaande uit een borstwering van zandzakken, die aan beide zijden aan de benting en den spoordijk aansloot. Op de hoeken waren twee blokhuizen opgericht en ter bescherming was nog eene horizontale ijzerdraad-versperring aangebracht. De aanwezige stukken waren : 8 mortieren van 20 c.M. ; 6 kanonnen van 12 c.M. A. en 6 veldstukken van 7 c.M.; totaal 20 vuurmonden. Om de uitwerking onzer projectielen beter te kunnen observeeren en tegelijkertijd het voorterrein te kunnen bespieden, had men een buitengewoon hoog schilderhuis opgericht. Ook de marine zou aan het bombardement van Lampisang deel nemen ; de oorlogsbodems *Koningin Wilhelmina*, *de Tromp* en *Sumbawa* respectievelijk bewapend met 22, 32 en 6 stukken van 28, 21 en 17 c.M. zouden op het eerste sein, vanuit Oleh-leh en de Kroeng Rababaai, het vuur openen. Intusschen embarkeerde op den 26 April te Semarang het 7e Bataljon en drie compagnieën van het 5e Bataljon en den daarop volgenden dag nog de 4e compagnie van dat korps, de 2e batterij bergartillerie, 1 peloton cavalerie en 2 secties genietroepen. Een flinke versterking was men dus wachtende.

Het behoeft zeker geen verder betoog, dat al deze voorbereidende maatregelen niet verborgen bleven voor Toekoe Oemar. Blijkbaar gevoelde hij zich dan ook niet erg op zijn gemak en schreef nog een brief aan 't Hoofdkwartier te Kota Radja, waarin hij nogmaals de verzekering gaf van zijn onwankelbare trouw en trachtte, het bestuur nog gunstig voor zich te stemmen. De Regeerings-commissaris hield hem de onwaarheid van zijn bewering voor en stelde hem een korten

Portret van Toekoe Oemar in de dagen van zijn glorie.
Aan het bondgenootschap met dezen sluwen avonturier zijn voor ons tal van treurige herinneringen verbonden. Gelukkig werden wij nog bijtijds gewaarschuwd voor zijn onbetrouwbare politiek.
Ware het hem gelukt zijn boosaardig plan ten uitvoer te brengen, de ontzettende gevolgen zouden niet te overzien geweest zijn.

termijn om de ontvangen wapenen en munitie in te leveren, de aangelegde versterkingen te slechten en zich te onderwerpen.

Toen hij, na het hiervoren genoemd schrijven van den Regeerings-commissaris, niets meer van zich liet hooren, werd hij bij besluit van den waarnemend Gouverneur van Atjeh en onderhoorigheden ontslagen als Panglima Prang-Besaar van het Gouvernement en als Hoeloebalang van Lepong en werd in den vroegen morgen van den 27 April 1896 een krachtig vuur uit alle stukken van land en zeemacht geopend op Pakan Badak, Pasar Oleh Gli en Lampisang.

Alvorens met de beschrijving verder te gaan, behoort melding gemaakt te worden van het telegram, door Generaal Vetter uit Amsterdam ontvangen op 27 April 1896, luidende:

„Diner gisteren brachten hulde krijgsmacht Atjeh; geestdriftig toegejuicht. Met beste wenschen waardeering en volle vertrouwen volgen troepen en operaties.

WILHELMINA EN EMMA."

Dat allen, die destijds deel uitmaakten van de land- en zeemacht op Atjeh, voor dit hooge bewijs van waardeering onzer geliefde vorstinnen zeer gevoelig waren, behoeft zeker nauwelijks te worden vermeld. Dit telegram bracht weer nieuwe geestdrift in de gelederen en met een spannend verlangen werd de dag tegemoet gezien, waarop de afrekening zou worden gehouden met Toekoe Oemar, de man die ons in al die misère gebracht had en het Gouvernement behalve schatten gelds, helaas ook een aanzienlijk aantal menschen-offers gekost had.

Toen nu onze vroegere buitenposten als Sennelop, Lamsoet, Anak Galoeng, Lambarih, Biloel, Lamkoenjit, Kroeng Gloempang, Tjot Rang, Toengkoep en de tusschen gelegene blokhuizen, na de aflossing der bezettingen, geslecht waren — waarbij ook weer tal van verliezen aan onze zijde waren te betreuren — kwam de langverwachte dag. Nieuwe versterkingen uit Java waren gearriveerd, dus thans kon alle aandacht gewijd worden aan den beslissenden slag.

Nauwkeurig op de hoogte gebracht van de positie van Toekoe Oemar, rukten in den nacht van 23 Mei, te ongeveer 2 ure, in alle stilte de beschikbare troepen uit, om in den vroegen morgen de voorwaartsche bewegingen te beginnen. Behalve een reserve van het 5e Bataljon, een sectie artillerie en twee pelotons cavalerie, die te Kota Radja bleven, werden nog tal van manschapp:n van de laatst aangekomen troepen afgezonderd om de kampementen te Kota Radja en Oleh-leh te verdedigen.

Tegen de hoofdstelling van den vijand, die zich van de Boekit (1) Kasoemba tot de kust uitstrekte, zou met verschillende collones worden geageerd, om daardoor tegelijkertijd een breede terre'nstrook te beheerschen en door een samentrekkende beweging der vleugels of flanktroepen, gepaard met een vooruitdringen van ons centrum, den vijand in zuid-westelijke richting te drijven.

Volgens de ingekomen berichten, was de vijandelijke stelling geducht sterk en over verschillende liniën verdeeld. Elke linie werd gevormd door de in staat van verdediging gebrachte kampongs, die omgeven waren door tal van groote en kleine bentings en loopgraven. Men kan hieruit dus zien, dat ook Oemar de traditie der Atjehers getrouw bleef, en zijn kracht zocht in het maken van geduchte stellingen. Neemt men daarbij nog in aanmerking, dat zijn mannen allen welbewapend met achterlaad-geweren en ruimschoots van munitie voorzien waren, dan behoeft het zeker niet nader te worden omschreven, dat onze troepen hier voor een zware taak stonden. Onze fiere jongens telden dit alles echter niet ; ze waren te zeer verlangend om den „*gladdekker*" (2) zijn loon te geven.

De opstelling onzer troepen was vóór het ageeren als volgt : het 12e en 14e Bataljon bij Lamtih ; het 9e Bataljon met 1 sectie artillerie en genietroepen bij Belang ; terwijl de hoofd-

(1) Een kleine hoogte of heuvel.

(2) Een kazerne uitdrukking, waarmede Oemar werd bedoeld.

macht, bestaande uit het 3e en 6e Bataljon, 8 brigades marechausseé's, de koloniale reserve, 2 pelotons cavalerie, 4 sectiën bergartillerie, 2 detachementen genietroepen, de trein en de ambulance, te Ketapan Doea was opgesteld. Het 7e Bataljon met artillerie en cavalerie, werd achter Ketapan Doea in reserve gehouden. Het algemeene plan van aanval was als volgt:

Door het 12e en 14e Bataljon zou de linkervleugel van den vijand worden aangegrepen, en deze bezig gehouden, om de aandacht van den hoofdtroep af te leiden. Het daarop volgende gedeelte, te Belang geposteerd, zou de voor dien post liggende kampongs veroveren en daarna positie nemen bij Lampasi. De groote of hoofdaanval zou door de troepenmacht van uit Ketapan Doea plaats hebben. Het gebergte ten oosten van Lampisang zou beklommen worden ; het 3e Bataljon en ons keurkorps, de marechaussees, onder Overste van Heutsz zouden den Glé Poetih (1) bezetten, terwijl het 6e Bataljon en 1 sectie artillerie in de kampongs, zuidwaarts van Ketapan Doea, zouden stelling nemen, om een opdringen van den vijand uit de III Moekims Daroe te beletten. De aanval begon met een voorwaartsche beweging der collonne van Heutz.

Terwijl het 6e Bataljon op pl.m. 900 meter ten zuiden van Ketapan Doea stelling nam en de artillerie een op den Boekit Kasoemba gelegen versterking onder vuur nam, werd de beklimming van den Glé Poetih aangevangen. Met zeer veel moeite gelukte het aan het 3e Bataljon en de 2e bergbatterij, de zeer steile hellingen van het gebergte te beklimmen. De kranige Amboineesche fuseliers van het 3e gaven hierbij de stoutste stukjes van durf te zien ; ze klommen letterlijk als apen tegen de rotsen omhoog. Daar aangekomen, werden onmiddellijk toebereidselen gemaakt, om een verdedigbaar bivak aan te leggen : maar de ruimte op den top bleek te klein om alle troepen te kunnen bergen, zoodat een sectie artillerie met de paarden en muildieren moesten weggezonden worden

(1) Blankenberg.

Door de beklimming had men een prachtige positie verkregen, die het geheele terrein domineerde en vis-à-vis Lampisang was gelegen. Nauwelijks stelling genomen hebbende, begon de artillerie de omliggende vijandelijke stellingen op een geweldige wijze te bombardeeren. Het waren gewoonweg prachtschoten, die van den Glé Poetih vielen. De uitwerking daarvan in de vijandelijke bentings was vreeselijk. Onderwijl het geschut bulderde, had het 6e Bataljon een stelling bezet bij Lampasai (Zuid).

Intusschen was het 9e Bataljon opgerukt en had zich meester gemaakt van kampong Adjoen Tebal. De tegenstand was hier zeer groot en aan onze zijde vielen veel offers. Het hardnekkigst was de strijd op 's vijands linkervleugel. Het 12e en 14e Bataljon waren in een hevig vuurgevecht gewikkeld en ondervonden een krachtigen tegenstand. Ten koste van zeer veel verliezen werden achtereenvolgens genomen Lamtengah, Lammanjang en Lam-isi. De koloniale reserve, die hier in actie kwam, hield zich kranig ; vooral bij Lamtengah had zij het hard te verantwoorden en haar commandant, de sympathieke kapitein Drijber, werd aan arm en been gewond. Hij wilde echter niet naar de ambulance vervoerd worden en bleef, gedragen in een tandoe, te midden zijner dappere jongens het commando voeren. Dit zeldzaam bewijs van moed van den beminden commandant bracht de manschappen zoo zeer in vervoering, dat ze zich met een donderend hoerah op den vijand wierpen. Ze waren gewoonweg onweerstaanbaar, die Nijmeegsche jongens. Het geweervuur uit *de knodsen* (1) bracht dood en verderf in de vijandelijke gelederen. Niet bestand tegen dit moorddadig vuur, werd na een verwoed gevecht van man tegen man, waarbij de Atjehers de onzen allerlei liefelijke namen toeriepen als : *„antjing blanda"* (2), *„kaffir makan babi"* (3) e. a. de benting geno

(1) Kazerneuitdrukking waarmede bedoeld werden de repeteergeweren van 6.5 m.M.
(2) Europeesche hond. (3) Christenhond die spek eet.

men, waarin verscheidene Atjehers werden afgemaakt. Wij vonden er een groot aantal Beaumont-geweren, die door ons indertijd aan Toekoe Oemar waren verstrekt.

Intusschen viel de duisternis in en betrokken de troepen hunne bivakken; het 3e, 6e en 9e Bataljon bivakkeerden geheel. Van het 12e en 14e Bataljon bleven slechts twee compagnieën op het gevechtsterrein. Voor de bivakken waren groote kampongs gekozen. De nacht verliep rustig, slechts een enkele maal werden de troepen op onbeduidende wijze gealarmeerd. Hadden wij reeds een belangrijke overwinning op den vijand behaald, de zegevierende tocht onzer troepen had ons dien dag ruim 160 man aan dooden en gewonden gekost. Aan 's vijands zijde waren meer dan 500 man gesneuveld of gewond.

Den 24 Mei werd op het hoofddoel van den tocht, dus naar Lampisang opgerukt. Het 5e Bataljon, dat intusschen ook was opgeroepen, rukte langs den grooten weg op Lampisang aan; het 6e en 9e Bataljon ageerden langs den bergvoet, terwijl het 14e Bataljon van uit Lamtengah naar Lamroekan oprukte, en vervolgens Lamoed:ong en Lamgoe bezette. De groote weg naar Lampisang was bij Lambelang versperd door een kunstig aangelegde zware borstwering, die na een hevig verzet genomen werd.

Voet voor voet verdedigde de vijand iedere terreinstrook, doch steeds werd hij met ontzettende verliezen gedwongen te wijken voor onze zegevierende troepen. Eindelijk! Daar werd Lampisang bereikt; de vijand, vreeselijk bestookt door het geschut en geweervuur der onzen, had in een overhaaste vlucht zijn heil gezocht. De woning van Oemar (een prachtig huis hem indertijd door het Gouvernement ten geschenke gegeven) werd ledig bevonden. Een gevoel van tevredenheid maakte zich van de onzen meester, toen ze eindelijk het gebied van den verrader bereikt hadden en men kan zeker wel licht raden, welk lot zijn bezittingen ten deel viel.

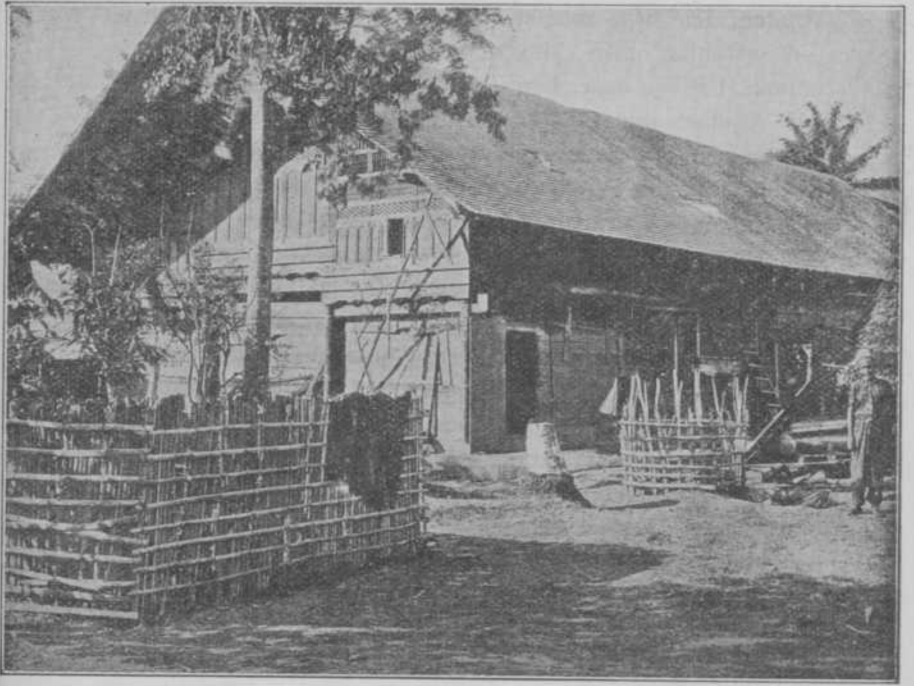

De vroegere woning van Toekoe Oemar.
(Een geschenk van het Gouvernement),
Toen het verraad van Toekoe Oemar aan 't licht gekomen was, werd dit huis door bommen en granaten vernield en later, bij den tocht naar Lampisang, met den grond gelijk gemaakt.

Andermaal werd gebivakkeerd en daarna den 25 Mei het laatste gedeelte van den tocht ondernomen. De tegenstand was nu niet minder hevig ; vooral kregen wij veel vuur uit de door den vijand bezette bentings in 't gebergte gelegen. Een overstelpend artillerie-vuur bracht hem tot zwijgen. Beradin werd door het 12e Bataljon genomen, terwijl de westelijke en oostelijke bergruggen respectievelijk door het 9e en 7e Bataljon werden bezet. Zoo naderde men Boekit Seboen, waar de tegenstand haar toppunt bereikte. Hier be-

vonden zich twee zeer sterke vijandelijke bentings, die na een oostelijke omtrekking door het 5e Bataljon werden genomen. Uit een dezer bentings trachtte een bende van pl.m. 100 Atjehers onder het aanheffen van een eentonig korangezang een klewang aanval te doen. Nauwelijks in 't open veld zijnde, werden zij tot den laatsten man neergeschoten. Alles voor zich uitdrijvend, de vijandelijke kampongs in de asch leggend, drongen de troepen voorwaarts tot aan de Kroeng Raba.

Het doel van den tocht was volkomen bereikt; overal was de vijand uit zijn stellingen verdreven en het geheele gebied van Toekoe Oemar vernield en verbrand als een welverdiende straf voor zijn laaghartig verraad. De terugtocht der troepen had ongestoord plaats, en wat nog aan de aandacht was ontsnapt, werd nu nog verwoest. Den 26 Mei waren alle troepen weder te Kota Radja terug. Groot was ons succes, maar 't was bevochten ten koste van vele offers. Ruim 200 der onzen waren gesneuveld of gewond, de verliezen aan 's vijands zijde werden geschat op meer dan 1000 man aan dooden en gewonden Toekoe Oemar had — volgens spionnen berichten — de wijk genomen naar Lepong.

En met dezen tocht eindigden zoo al niet de onlusten in 1896, zij werden toch voorloopig tot staan gebracht.

Moge Toekoe Oemar al een oogenblik steunende op zijn verraad en rekenende op een zwakken tegenstand, de hoop gekoesterd hebben ons te kunnen verpletteren, hij heeft na dezen tocht ongetwijfeld de overtuiging verkregen, dat de *Bandera Wolanda* (1) nimmer wijkt van de plaats, waar zij ten koste van zooveel kostbare menschenlevens is geplant geworden.

(1) Hollandsche vlag.

DE OVERROMPELING VAN ANAK GALOENG.

Nadat Toekoe Oemar met zijn geheele strijdmacht, in den hiervoren geschetsten driedaagschen veldslag een verpletterende nederlaag geleden had en zijn benden totaal verslagen waren, kwam de beurt aan de kampongs Sibreh en Rahat, die nog getuchtigd moesten worden voor de gepleegde vijandelijkheden tegen de patrouille Blokland en tijdens het aflossen der voorposten.

Toen in de eerste dagen van Juni 1896 Lamkrak, het beruchte oord, onderhanden genomen werd, mompelden velen. dat er slechts half werk verricht was, wijl de kampongs Sibreh en Rahat niet in de straf deelden en bovendien de door onze troepen verlaten benting Anak Galoeng nog in handen van den vijand was. Volgens spionnenbericht was de Iman van Sibreh er met 200 goed gewapende volgelingen in gelegerd.

Blijkbaar verkeerden de Atjehers in de meening, dat de *Blanda's* (1) hen ongestoord in 't bezit onzer vroegere sterkte zouden laten en konden schijnbaar niet in 't minst vermoeden, dat ook voor hen de dag der vergelding zoo nabij was.

Nauwelijks was Generaal Vetter op 28 Juni van Atjeh vertrokken, of Kolonel Stemfoort liet in den namiddag alle korpscommandanten in het Gouvernementsgebouw ontbieden. Zulk een ontbieden wil zeggen: „*er wordt morgen op groote schaal uitgerukt.*" Dat bleek inderdaad het geval te zijn. Ons schitterend succes op den 29 Juni zal menigeen zich nog wel herinneren. De détails van deze excursie zijn slechts aan weinigen bekend, waarom ik wil trachten, er een zakelijke beschrijving van te geven.

(1) Hollanders.

Waren de Atjehers reeds na den slag in den Beradinpas er van overtuigd geworden, dat er met de Compenie niet te spotten viel, het gebeurde op den 29 Juni 1896 gaf aan het verzet een gevoeligen slag en had als gevolg, dat zich onverwijld een aantal hoofden met hunne volgelingen ter onderwerping aan ons gezag aanmeldden.

Voor de tuchtiging van Sibreh en Rahat, waren in 't geheel drie colonnes aangewezen. De eerste, die het reuzenwerk moest verrichten, onder commando van den beleidvollen Overste van Heutz, bestond uit de Marechaussée, het 3e en het 6e Bataljon, respectievelijk aangevoerd door Kapitein Jhr. Graafland, Overste Hansen en Majoor Okhuizen; de tweede, onder Overste Soeters uit het half 7e, het 12e en 14e Bataljon, respectievelijk aangevoerd door Majoor Jacobs, Overste Soeters en Majoor Thomson; de derde onder Overste Laceulle.

De eerste collone had in opdracht Anak Galoeng bij verrassing te nemen en daarna Sibreh en Rahat te tuchtigen; de tweede, om het zuidelijk gebied in de richting van Glieng en Indrapoeri te bezetten en den terugtocht van de 1e colonne te dekken aan den linkeroever van de Atjeh-rivier, de 3e hetzelfde aan den rechteroever.

De colonne van Heutz rukte des nachts om 12 uur uit den kraton naar Lambaroe, van waar zij hare nachtelijke onderneming in Z. richting begon. Bij Lambarih, een vroeger door ons geslechte benting, aangekomen, werd met groote omzichtigheid in de richting van Anak Galoeng gekropen, want marcheeren kon het niet worden genoemd. De kranige marechaussée's, versterkt door een peloton fuseliers bewapend met repeteergeweren, moest de belangrijke onderneming ten uitvoer brengen. Al hare officieren namen aan den tocht deel. Daar waren: de kapitein Jhr. Graafland met zijn stoïcijnsche kalmte, die door zijn soldaten op de handen gedragen werd; de kranige luitenant Dijkstra, die immer weinig sprak,

maar veel uitvoerde; de luitenant Wagener, die nimmer op 't appel mankeerde, als er iets bijzonders te doen viel, alsmede de luitenant Stoop. Zij had luitenant Vis verloren, wegens zijn benoeming tot controleur, belast met de waarneming van het civiel bestuur. Dat Vis door dat eerebaantje niet aan de tuchtiging van Sibreh en Rahat en overrompeling van Anak Galoeng mocht deelnemen, was hem te erg. Hij vroeg en verkreeg daarvoor toestemming. Weinig kon de zoozeer door den krijgsgod verwende officier toenmaals vermoeden, dat hij drie jaren later, in 1899, bij de bestraffing van Toekoe Lhon zijn leven zou laten. Het peloton fuseliers stond onder commando van den dapperen luitenant Rijnen.

Langzaam ging het vooruit, sluipende, en kruipende door de alang-alang. In de diepste stilte werd Anak Galoeng bereikt, zonder dat de vijand er iets van bemerkt had. Men hoorde den vijand binnen de benting duidelijk uit den koran bidden, een eentonig gezang, nu en dan onderbroken door het gillen van „*Alah-lah ilah-lah.*" Wat zou het naaste oogenblik geven? Hoe zou men er binnen komen? Het gewapend ijzerdraad, de bamboedoeri, de niet te forceeren poort waren onoverkomelijke versperringen. Hoe groot de spanning ook was, toch waren allen vast besloten 't onmogelijke te beproeven om aan de opdracht, Anak Galoeng te overrompelen, te voldoen. 't Was bijna kwart vóór vijf. Luitenant Dijkstra was met zijn handvol dapperen vóór de poort gekomen. De Atjehsche schildwacht in een verhoogd schilderhuisje, stond met gebogen hoofd, met beide armen leunende op de tromp van zijn geweer, te slapen.

Nadat op verschillende plaatsen vruchteloos beproefd was binnen de benting te komen, kwam luitenant Dijkstra op een lumineus idee. Met wenken en teekens beduidde hij twee naast hem staande marechaussée's — beiden Amboineezen — dat hij sterk genoeg was hen over de poort te tillen. Zij

hadden moeite hun hoera te weerhouden. Met reuzenkracht tilde hij hen achtereenvolgens op, en plaatste hen in de leeuwenkooi. Fluks werd de pin uit den boom, die de poort afsluit, verwijderd, de boom er afgetrokken, de poort geopend en het angstaanjagend krijgsgeschreeuw der Amboineezen verkondigde wijd en zijd, dat een handvol dapperen van 't Indische lege den strijd op leven en dood waren begonnen. Het was toen omstreeks vijf uren geworden; de maan verlichtte den omtrek slechts zwak, men had moeite vriend van vijand te onscheiden. Van dien strijd eene nauwkeurige beschrijving te geven is onmogelijk, ieder die daar optrad doorleefde er een heldenleven; het was den Atjeher onmogelijk zijn versterking te verlaten, daarom streed hij er den strijd op leven en dood. Luitenant Wagener kreeg een schotwond door zijn linkerhand en werd terzelfder tijd met de klewang besprongen, doch luitenant Rijnen sloeg den aanrander neer. Op het zelfde oogenblik werd ook luitenant Rijnen gewond door een schot in de heup en een klewanghouw over den rug. Luitenant Wagener schoot met twee welgerichte revolverschoten de vijanden neer en redde op zijn beurt zijn collega van een wissen dood. Luitenant Dijkstra ontving een klewanghouw over de borst, doch het bekwam den aanvaller slecht; een geduchte houw van een Amboinees maakte hem onschadelijk. Kapitein Graafland, omringd door een paar getrouwen, bewoog zich tusschen zijn dapper korps, hier en daar bevelen gevend. Hij verzweeg evenwel, dat een schotwond zijn been doorboord had, om den troep niet te ontmoedigen. De Atjehers vochten als razenden en scholden de Amboineezen uit voor „*Moeka-Matjan*." (1).

De tijgergezichten bleven niet lijdelijk, maar sloegen er geducht op los. Luitenant Vis stond met zijn troepje buiten aan den eenig mogelijken uitweg, om af te rekenen met de

(1) Tijgergezichten.

vijanden, die zich door de vlucht zouden willen redden. Maar zij kwamen nog niet; hij hoorde het oorverdoovend krijgsgeschreeuw daarbinnen, 't was om dol te worden en met moeite kon hij zijn 40 marechaussée's in bedwang houden. Luitenant Stoop was nog de eenige officier daarbinnen, die niet gewond was, maar zijn krachten dreigden hem te begeven. Verscheidenen onzer lagen reeds machteloos ter neder, het bloed stroomde uit tal van wonden.

Boven het strijdgewoel uit, hoorde men het eigenaardig stemgeluid van kapitein Graafland, dat de zijnen zoozeer tot moed aanspoorde. Het gebruikelijke „*Anak-koe*", (1) waarmede hij zijn Amboineezen vaak toesprak, maakte hen schier onoverwinnelijk. Maar 't was niet noodig, allen streden als helden. De gewonde luitenants dachten niet meer aan pijn en bloedverlies. Het aantal vechtende Atjehers, verminderde met de seconde; men struikelde over de lijken. Daar ontwaarde sergeant Vogel — „*Oom-pandjang*" (2) noemden hem de Amboineezen — een zestal Atjehers en een kleine jongen in een open hut; de benting was er mede gevuld en dit maakte den strijd moeilijker. Hij sommeerde hen er uit te komen en zich over te geven; de vijanden weigerden. Goede raad was duur. Er mocht zoo weinig mogelijk gevuurd worden, om de makkers daarbuiten niet te raken, bovendien wilde Vogel tot elken prijs het kind redden. Hij liet de hut in brand steken en begaf zich naar binnen. Onder een regen van klewanghouwen, die hij meesterlijk afweerde, daarbij rechts en links doodende klappen uitdeelend, greep hij den jongen en sleurde hem, onder een donderend hoera der zijnen, buiten de hut. De jongen was gered, doch slechts voor een oogenblik. Toen men hem los liet, sprong hij de hut weer binnen en kwam met de anderen om in de vlammen. Het smart-

(1) Mijne kinderen.
(2) Lange oom

te den braven onderofficier zeer, dat hij dit droevig einde niet had kunnen voorkomen.

Het was omstreeks kwartier over vijven geworden ; geen Atjeher vertoonde zich meer. Zou niemand getracht hebben te ontvluchten ? Jawel ! Luitenant Vis was reeds in actie met een 16 tal vijanden, die langs achteren wilden ontsnappen. Hij sommeerde hen zich over te geven en toen zij daaraan geen gevolg gaven, werden ze na een kort handgemeen neergeveld. Alzoo was het lot der vijanden, die zich veilig waangeden in onze vroegere ste kte, binnen een half uur beslecht geworden. Toen de colonne-commandant „*ophouden met vuren*" liet blazen, ten teeken, dat de strijd geëindigd was, kon het resultaat van het nachtelijk gevecht worden overzien. Aan onze zijde waren vijf dooden gevallen, terwijl 4 officieren en 29 minderen gewond werden. De vijand liet 120 dooden in onze handen.

Van de officieren was alleen de luitenant Rijnen zwaar gewond, terwijl de wonden der 29 marechaussée's alle niet levensgevaarlijk bleken. De officier van Gezondheid had de handen vol werk en allen, die niet gewond waren, hielpen mede verbinden.

Het eerste gedeelte van de opdracht, het overrompelen van Anak Galoeng, was alzoo volkomen gelukt, zoodat de colonne zich op weg begaf, om Sibreh en Rahat onderhanden te nemen, maar op de kranige marechaussée's viel niet meer te rekenen. Zij werden met de gesneuvelden en gewonden teruggezonden en toen deze heldenschaar zich in beweging zette om den terugmarsch naar Lambaroe aan te nemen, barstte langs de geheele linie een donderend hoera los, als blijk van sympathie voor de kranige marechaussée's, met recht het keurkorps van het Indische leger genoemd.

Aangemoedigd door het schitterend succes, reeds in den vroegen ochtend behaald, rukten het 3e en 6e Bataljon overwinnend voorwaarts en reeds om 6 uur was voor een groot

deel aan de opdracht voldaan. De schrik zat er bij den vijand blijkbaar in, want nergens hield hij stand en vele Atjehers gaven zich met de wapens in de hand over.

Nog dienzelfden dag werden de gesneuvelde Atjehers in de nabijheid van Anak Galoeng begraven. Langen tijd nadien, waagden de Atjehers zich niet meer in den omtrek van Anak Galoeng en als zij het onvermijdelijk moesten passeeren, bleven zij — gedreven door een bijgeloovige vrees — zoover mogelijk verwijderd van onze vroegere sterkte, waarin volgens hen een booze geest huisde. Zoo werden de Atjehers van Anak Galoeng, Sibreh en Rahat gestraft voor hun verraad en is de overrompeling van Anak Galoeng voor hen een spookbeeld geworden.

EEN MOEILIJKE TOCHT.

Episode uit den Atjeh-oorlog.

In den vroegen morgen van den 25 September 1897, marcheerde uit de benting Lho-Nga (Kroeng Raba) een patrouille af ter sterkte van 3 officieren, 4 onderofficieren en 80 minderen, vergezeld van een Atjehschen gids; een hospitaalsoldaat met 10 tandoes (1) en de noodige dwangarbeiders volgden in de achterhoede.

Deze patrouille had in opdracht een sterke bende vijandig gezinde Atjehers, onder aanvoering van zekeren Toekoe Hassan — die voortdurend het gebergte tusschen Lho-Nga en Lepong onveilig maakte — te verrassen. De bende was volgens de ingekomen spionnen-berichten gelegerd in de GoeahTeroes (groote grot) op den Glé Betoes (2); deze grot was gelegen hoog in 't gebergte en geleek een waar arendsnest.

Met in-acht-neming der noodige veiligheidsmaatregelen, werd in alle stilte de tocht in de richting van 't gebergte aangevangen. 't Was nog duister, doch een nevelachtig licht in 't Oosten kondigde de komst van den tropischen dag aan.

Aan den voet van 't gebergte gekomen, werd een oogenblik halt gehouden, om daarna den gevaarvollen tocht te beginnen. Niet alleen had men rekening te houden met de aanwezigheid des vijands, maar ook het beklimmen der steile rotswanden vereischte voortdurend de grootste omzichtigheid.

---

(1) Linnen hangmatten, aan een bamboe bevestigd.

(2) Nevelberg.

Degenen, die de Atjehsche bergketen — welke zich woest langs de Noordkust van Sumatra slingert — van nabij aanschouwd hebben, zullen den indruk hebben verkregen, dat dit gebergte niet, dan door uiterste krachtsinspanning en onder ongelooflijke moeilijkheden kan beklommen worden.

Het was intusschen dag geworden. De overgang van nacht in dag en omgekeerd heeft onder den evenaar — zooals bekend is — bijna ongemerkt plaats; weldra verscheen dan ook *Mata-hari*, (oog van den dag) waarmede door de bewoners van onzen Indischen Archipel de zon wordt aangeduid, in gouden stralen boven de kim. Het klimmen door het zwaar begroeide terrein vorderde uiterst langzaam; herhaaldelijk moest halt worden gehouden, om de achterhoede niet te verliezen. De voorhoede, onder commando van den 1en luitenant J. van Greuningen, had een zware taak te meer, waar de gids het bergpad, dat naar de grot leidde, niet meer kon terugvinden, zoodat men maar op goed geluk af naar boven klauterde; hierbij dient te worden gemeld, dat de ondervinding, in den Atjeh-oorlog opgedaan, heeft geleid tot tal van treurige ervaringen omtrent het te veel vertrouwen stellen in gidsen. Meermalen is het voorgekomen, dat zij afdeelingen op een dwaalspoor brachten en zelfs in hinderlagen lokten.

De spits, bestaande uit een Europeesch sergeant met 10 fuseliers, baande zich met het kapmes een doortocht door de woestenij; rotsen van duizelingwekkende hoogte moesten worden beklommen en met behulp van touwen en haakstokken heesch men elkaar op. Eén misstap, en men viel te pletter in den afgrond. Nadat men op deze wijze eenige uren geklommen had, bereikte de gids een door de natuur gevormd plateau; de kenteekenen van 's vijands onmiddellijke nabijheid waren hier aanwezig; dit bleek duidelijk uit eenige pisangbladeren, waarop de overblijfselen van een versch rijstmaal te zien waren.

Spoedig hoorde men dan ook boven in 't gebergte, het gillend „*loe-loe-loe-loe-loe*", dat door de echo's eindeloos scheen.

De Atjehers hadden de patrouille opgemerkt en waren op hun hoede. Het verrassen van den vijand was dus mislukt; dat de gids hieraan niet vreemd was, bleek maar al te waarschijnlijk.

Men klom thans zoo behoedzaam mogelijk verder; geen woord werd gesproken. Allen voelden dat het oogenblik, waarop men tegenover den vijand zou staan, weldra zou komen. Eensklaps werd de stilte verbroken, door een ongelijk geweervuur, dat van boven uit de rotsen kwam. Hoe nu den ingang der grot te bereiken, zonder den vijand tot schijf te dienen? Tot dusver had men nog geen verliezen te betreuren, doch naarmate men de grot naderde, werd het gevaar om getroffen te worden grooter, te meer omdat de Atjehers — gedekt achter de rotswanden — een zeker schot hadden.

De commandant der patrouille, kapitein J. N. C. Baron van Heerdt, was intusschen aan het front verschenen en gaf aan luitenant van Greuningen bevel, om met zijn sectie — verspreid in een wijden kring — naar de grot te klimmen. Nauwelijks waren eenige schreden gedaan, of de vijand opende een vreeselijk vuur; langs alle kanten vlogen stukken steen rond, doordat de kogels tegen de rotsen sloegen.

Luitenant van Greuningen was met een tiental fuseliers reeds dicht de grot genaderd, toen plotseling van achter een rotswand pl.m. 15 Atjehers te voorschijn kwamen en op den luitenant en de hem gevolgde fuseliers „à bout portant" een moorddadig vuur openden. Luitenant van Greuningen viel, door 2 kogels getroffen, dood neder, de Europeesche fuseliers Winkelman, Tuk en Dissel deelden met hem hetzelfde lot, terwijl zwaar gewond werden de inlandsche fuseliers Bongsowikromo en Tanja. Met aapachtige

vlugheid klauterde een Atjeher naar beneden en wist het geweer en de patroontasch van den gesneuvelden fuselier Tuk machtig te worden; daarna verminkte hij diens lijk afschuwelijk.

Dit vreeselijk drama had plaats in 'n ondeelbaar oogenblik. Wegens het schier onbegaanbare terrein kon men het niet beletten.

Inmiddels klauterde het overige gedeelte der voorhoede steeds vurend naar de grot en bereikte men eindelijk den ingang. Uit alle hoeken van de grot werd de patrouille beschoten; de inlandsche fuselier Siman werd bij deze gelegenheid in 't hoofd getroffen en viel dood neer. Kapitein Baron van Heerdt, die het bevel der voorhoede van den zoo jammerlijk gesneuvelden luitenant overgenomen had, commandeerde *snelvuur in de grot*. Niet bestand hiertegen, vluchtten de Atjehers dieper de grot in; groote bloedvlekken op den grond en langs de wanden toonden aan, dat ook aan 's vijands zijde offers waren gevallen. Bij het doordringen in de grot bleek het, dat deze meerdere uitgangen had. Alles werd nauwkeurig onderzocht, doch van den vijand was geen spoor meer te vinden.

De commandant, het nutteloozе van een verdere vervolging inziende, besloot den terugtocht aan te nemen.

Nadat eenige welverdiende rust was genoten en de gewonden opnieuw waren verbonden, begaf men zich op weg naar de benting, de tandoes met de gesneuvelden en gewonden in het midden.

De achterhoede, bestaande uit 40 bajonetten, onder commando van den 2en luitenant G. E. Visser, dekte den terugtocht.

Het afdalen ging uiterst langzaam, vooral met de tandoes was dit een halsbrekend werk. De schommelingen ontlokten menigen kreet aan de gewonden.

Eindelijk, na een tocht vol moeielijkheden, bereikte men den voet van 't gebergte en na eenige uren marcheerens.

bespeurde men in de verte het zinken dak der benting, dat glinsterde in het felle zonlicht. Aan veler lippen ontsnapte een „Goddank!" — want voor zeker mag men van geluk spreken, als men van zoo'n gevaarvollen tocht heelhuids terugkeert. Toen de patrouille in het open terrein weer behoorlijk was aaneengesloten, sprak de commandant, — ziende dat de manschappen zich als 't ware langs den grond voortsleepten van vermoeidheid, — hun toe met een „*Komaan, mannen, nog een klein uurtje en dan zijn we thuis.*" Deze opbeurende woorden misten hunne uitwerking niet. Weldra was men dan ook de benting genaderd.

Het geheele garnizoen stond op de oosterface de komst der patrouille af te wachten. Men wist reeds wat de patrouille was wedervaren, wijl een dwangarbeider tijdens het gevecht door den commandant was afgezonden, om versterking te halen van de 4 brigades marechaussée, die eveneens in de benting Lho-Nga in garnizoen lagen. Oogenblikkelijk waren daarop 3 brigades, onder bevel van den 1en luitenant C. F. A. Wagener, uitgerukt, om te trachten aan de andere zijde van den Glé Betoes den vijand op te vangen.

't Was aandoenlijk te zien, hoe men zich om de tandoes verdrong. Menig krijgsman wendde het hoofd af, bij het zien zijner gesneuvelde wapenbroeders, en in veler oogen blonken tranen. O! kon men zoo'n tafereel eens bijwonen, men zou den *koloniaal* anders beoordeelen.

Voorzeker, men doet verkeerd hem te beoordeelen gedurende zijn verloftijd, met zijn handgeld op zak, omstuwd door een troep zakloopende vrienden, zooals hij wel eens is afgeschilderd in de dagen, toen het Koloniaal-werfdepôt nog te Harderwijk gevestigd was. Gelukkig zijn die toestanden ten gunste van het Indische leger veranderd.

De gewonden werden in de ziekenzaal gebracht en terstond behandeld door den officier van Gezondheid. Nog dienzelfden dag werden de gesneuvelden naar Kota-Radja ver-

voerd, om aldaar op het kerkhof Petjoet — de rustplaats van zoovele dappere wapenbroeders — te worden begraven.

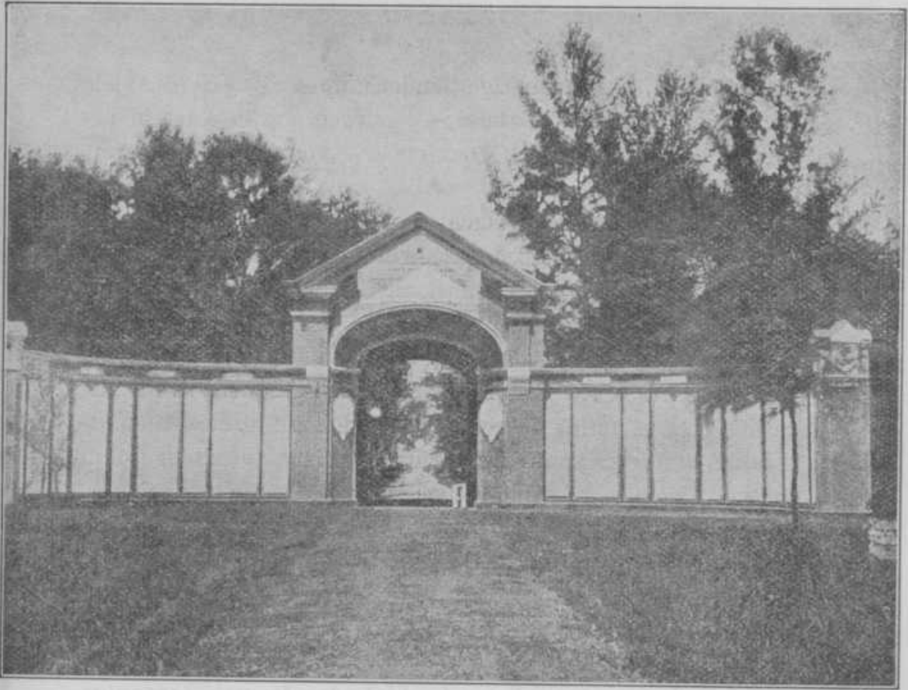

Hoofdingang van het kerkhof Petjoet te Kota Radja.

Zoo eindigde deze moeilijke tocht, die steeds in de herinnering zal blijven voortleven van allen, die destijds de bezetting uitmaakten van de benting Lho-Nga.

Den volgenden dag keerden de brigades marechaussée terug van de vervolging. Na een hevig gevecht in 't gebergte, wist de vijand nog te ontkomen, met zich voerend zijn dooden en gewonden. De marechaussée-patrouille had eveneens een droevig verlies te betreuren.

Luitenant Wagener en 2 marechaussée's sneuvelden.

Aan den tocht naar den Glé Betoes, zijn voor ons droevige herinneringen verbonden.

EEN VREESELIJKE ONTMOETING.

Onder de schilderachtige landschappen op Groot-Atjeh, neemt de Kroeng Rababaai — gelegen aan de kust in het gebied der IV en VI Moekims — voorzeker een eerste plaats in.

Omgeven door een rotsachtig hoog gebergte, steeds onder het bereik van den frisschen zeewind, is het klimaat er overheerlijk. Tegenwoordig bevindt zich dan ook aldaar een gezondheids-etablissement.

Tijdens de gebeurtenis plaats vond, die ik hier wil verhalen, bestond er te Kroeng Raba een permanente militaire bezetting, bestaande uit een compagnie infanterie met de noodige artillerie voor de bediening van het bentinggeschut en vier brigades marechaussée. Dit garnizoen was gelegerd in de benting Lho-Nga, niet ver van de plaats gelegen, waar de Kroeng Raba, tusschen rotsen en klippen door, haar water in den Indischen-Oceaan stort.

Eenzaam lag deze versterking daar aan de riviermonding. Het bestendig ruischen der zee, wier golven zich tegen de rotsen braken, gaf aan het geheel iets droefgeestig eentonigs. Geen oorlogsboot, die het waagde deze gevaarlijke kust te genaken ; slechts nu en dan zag men enkele drieste Atjehsche smokkelprauwen in de eindelooze zee als kleine zwarte stippen zich beurtelings op de golven verheffen en weer neerzinken, om ginder, aan het strand, in de verte, in tallooze onbekende kreken te verdwijnen.

Het was in 't laatst van het jaar 1896. In het landschap Kroeng Raba was het ongekend rustig, hetgeen in hoofdzaak viel toe te schrijven aan de krachtdadige vervolging van Toekoe Oemar.

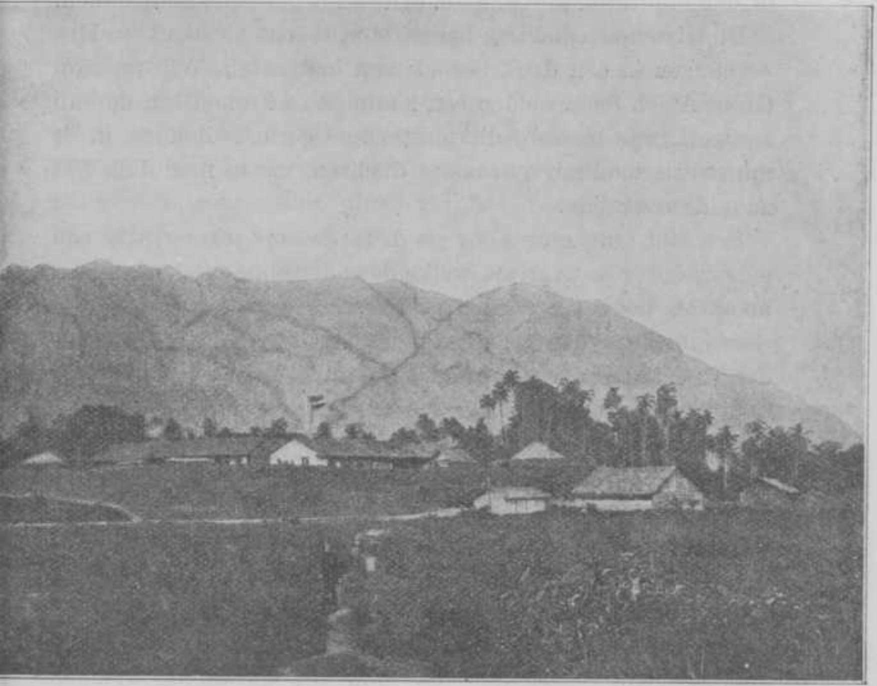

Onze vroegere benting Boekit Seboen,
op den weg naar Kroeng Raba. (Opgeheven na 1884.)
Op den achtergrond kan men duidelijk den Glé Daroe-pas onderscheiden.

De bevolking, den druk van den avonturier moede, keerde naar de kampongs terug en hernam den veldarbeid.

Door de vertrouwen inboezemende houding van den ons goedgezinden Toekoe Mahmoed, hoofd van het omliggend kampong-complex, was het leven te Lho-Nga èn voor de militairen, èn voor de Atjehers recht aangenaam te noemen. Men bewoog zich vrijer onder elkander ; geen wanklank werd gehoord.

Door de vreedzame houding der bevolking, zag de commandant der bezetting er dan ook op den duur geen bezwaar

in, den militairen toe te staan, in de nabij gelegen kali te baden.

De frissche en heldere bergstroom mocht zich dus weldra verheugen in een druk bezoek van badgasten. Wijl men op Groot-Atjeh maar zelden een kaaiman of krokodil in de kali aantreft, was men op dit punt nogal gerust. Zonder in 't minst een zoodanig gevaar te duchten, zwom men dagelijks naar de overzijde.

Een tijd lang ging alles goed, totdat op zekeren dag een gebeurtenis plaats greep, welke door degenen, die haar medemaakten, nooit zal worden vergeten.

Als naar gewoonte gingen twee jeugdige Europeesche onderofficieren in den namiddag naar de kali, om een frisch bad te nemen. Heerlijk, na een vermoeienden tocht in een kristal-helderen bergstroom te kunnen baden. Na zoo'n bad, is dra alle vermoeidheid verdwenen.

De beide onderofficieren, goede zwemmers, hadden zich naar de overzijde der rivier begeven. Het was daar zoo schilderachtig schoon.

Door de almacht des Scheppers had hier de natuur een ondoordringbare woestenij van tropisch gewas gewrocht. Reusachtige bamboestruiken, die hun rijk gevederde kruinen rythmisch heen en weer bewogen; lianen, welker takken als ontelbare armen afhingen; aloë's met vlijmscherpe doornen, in één woord een chaos van planten, zooals men slechts aantreft in onze tropische gewesten.

Achter deze wildernis strekt zich een breede lagune (stilstaand water) uit, en meer op den achtergrond verheft zich het majesteuse Glé Aron-gebergte. Het landschap biedt een prachtig panorama. Op de berghellingen ziet men uitgestrekte oerwouden. Langzaam glooit de berghelling naar de zeezijde af, slechts een smalle kuststrook latend tusschen den Glé Loeda-pas (1) en de Kroeng Raba. Onbeschrijfelijk is de

(1) Volgens de Atjehsche overlevering zou deze pas in één nacht ontstaan zijn door een ontzettende vloedgolf, gepaard aan een vulkanische uitbarsting. Vandaar door hen aangeduid met „*Spuwbergpas.*"

indruk, welke dit natuurtafereel achterlaat. En toch,..... in de schaduw van dat vriendelijk groen, vond reeds menig braaf krijger zijn somber graf.

Onze beide onderofficieren zaten onder de schaduwrijke bladeren van een wilden pisangstam uit te rusten en genoten van het heerlijke berglandschap, aan hun gedachten den vrijen loop latend, en verwijlend ver, heel ver over den oceaan, bij hun dierbare betrekkingen in 't vaderland.

Niet lang zaten zij daar te mijmeren, toen zij tot een vreeselijke ontdekking kwamen.

Op eenigen afstand van hun rustplaats vertoonde zich plotseling de afzichtelijke kop van een reusachtigen krokodil of kaaiman. Het ondier had zich uit de lagune gewerkt en loerde met zijne groote lodderige oogen begeerig naar de beide vrienden.

Zij keken elkander vol vertwijfeling aan, ten prooi aan een hevigen doodsangst.

Van schrik was hun tong verlamd. Zij konden geen geluid voortbrengen.

Het monster begon zich langzaam in hunne richting voort te bewegen. Van hun eersten schrik eenigszins bekomen, zagen de beide vrienden in, dat thans alleen kalm overleg hen kon redden van een zekeren en ontzettenden dood.

Immers, zij waren ongewapend en de overzijde van de kali was te ver weg, dan dat zij van daar hulp konden verwachten. Ten volle hun hachelijken toestand beseffend, vertrouwden zij evenwel in deze beslissende oogenblikken op de Goddelijke Voorzienigheid en op hun jong krachtig lichaam. De zucht tot zelfbehoud deed zich gelden.

Spoedig was hun plan gemaakt. Zij grepen elkander krachtig bij den pols en begonnen langzaam achterwaarts te loopen naar den kali-oever, er niet op lettend, dat hun bloote voeten verwond werden door het doornachtig gewas en een bloedig spoor achterlieten. Zij voelden geen pijn ; slechts één gedachte bezielde hen, n. l. de kali te bereiken.

Was hun dit mogelijk, dan hadden zij op het ondier een grooten voorsprong.

Terwijl zij alzoo retireerden, bleef het monster ook niet lijdelijk. Het volgde het bloedig spoor van zijn prooi. Het was een moment om nooit te vergeten De kaaiman was zeker ruim 2 meter lang en spalkte nu en dan zijn geweldigen muil open, waardoor twee rijen groote slagtanden te voorschijn kwamen. Hij waande zich reeds zeker van zijn prooi.

Eindelijk!.... Het rietgewas van den kalioever was bereikt. Dit onttrok hen voor een oogenblik aan het oog van het monster.

Nu kwam het er op aan! Fluks zich omkeerend, renden zij, om 't ondier te misleiden, in zijwaartsche richting het kalistrand over en stortten zich in de rivier. Met forsche slagen bewogen de flinke zwemmers zich vooruit.

Nauwelijks had de kaaiman de vluchtelingen ontdekt, of hij stortte zich eveneens in de rivier. De beide vrienden hadden den plons gehoord. Vreeselijke gewaarwording!

Als bezetenen zwommen zij voort. Zouden zij den kamp om het leven winnen? Zij hadden een flinken voorsprong op het monster. Maar, helaas, de krachten van den jongsten namen zichtbaar af. Hij bleef reeds achter.

„*O God, ik kan niet meer! redt gij u maar*," steunde hij.

Maar zijn vriend liet hem niet in den steek. Met een krachtigen greep vatte hij zijn afgematten collega onder den oksel, en.... voort ging het weer. Op leven en dood!

Goddank!.... Zij voelden grond onder de voeten. Nog eenige slagen, en de oever was bereikt. Het opklauteren tegen de glooiende helling van den kali-oever was het werk van een oogenblik. Zij zijn gered! Maar 't was op het kantje af, want nauwelijks waren zij op den oever, of de kaaiman dook omhoog en zag zijn prooi ontsnappen.

Zich niet wagend op den hoogen oever, verdween het ondier weer naar de lagune aan de overzijde.

Meer dood dan levend keerden de beide onderofficieren, na zich gekleed te hebben, in de benting terug.

Na deze vreeselijke ontmoeting, was het met het baden in de Kroeng Raba begrijpelijkerwijze voorgoed gedaan.

Dat de vriendschapsband tusschen de beide onderofficieren — die dezen zwemtocht op leven en dood volbrachten — onverbreekbaar werd, behoeft zeker nauwelijks vermeld.

PASTOOR VERBRAAK OP ATJEH.

Een aangename herinnering.

Het was in het jaar 1896 op de benting Edi, een overzeeschen post, gelegen aan de oostkust van Atjeh, dat ik het genoegen had kennis te maken met den door het geheele Indische leger hooggeachten pastoor Verbraak. Velen zullen er ongetwijfeld belang in stellen, eens iets naders te vernemen uit het werkzame leven van den beminden oud-aalmoezenier van Atjeh.

Om het den lezer duidelijk te maken, dien ik te vermelden, dat pastoor Verbraak alle vaste bezettingen op Atjeh om beurten bezocht, teneinde de Roomsch-Katholieke militairen in de gelegenheid te stellen, hun godsdienstplichten te onderhouden. Wegens de groote afstanden der overzeesche bezettingen en de vele bentings der geconcentreerde linie, had de vol-ijverige pastoor een zeer uitgebreid gebied te doorreizen en verliep er een geruime tijd tusschen elk bezoek.

Geen wonder dus, dat men verheugd was den beminden pastoor weder te zien. Het bentingleven was toenmaals zoo ontzettend eentonig, dat men achter die ijzerhouten blindeeringen kinderlijk blij kon zijn, als men weer eens iets van de buitenwereld vernam. Met vreugde werd dan ook vernomen, dat pastoor Verbraak op reis naar Edi was.

Nauwelijks was de aankomst van het Gouvernementsstoomschip, waarmede de beminde priester van Oleh-leh vertrokken was, op de reede geseind, of een patrouille van 30 bajonetten onder commando van een Europeesch sergeant, marcheerde de benting uit, om pastoor Verbraak af te halen van de aanlegplaats en hem veilig binnen de benting te brengen.

Pastoor H. C. VERBRAAK.

Ridder van den Ned. Leeuw en Officier in de Orde van Oranje-Nassau; verder nog versierd met de Kraton-medaille en het Eereteeken voor Belangrijke Krijgsverrichtingen.

De algemeen beminde oud-aalmoezenier van Atjeh en Onderhoorigheden, (thans rustend pastoor te Padang).

't Was omstreeks één uur in den middag, toen de schildwacht op het noorderbastion op de *tong-tong* (1) het signaal gaf : „*Patrouille in 't gezicht.*"

Loodrecht zond de tropische middagzon hare gloeiende stralen over het schilderachtige landschap.

Van het banquette af kon men in de verte de kleine schaar zien naderen. De Europeanen waren duidelijk te onderscheiden van de inlanders wegens hun witte slobkousen, die zich scherp afteekenden tegen de donkere uniformen. In het midden der patrouille had het speurend oog weldra den edelen soldatenvriend in zijn priesterkleeding herkend. Het duurde niet lang meer of de patrouille trad de bentingpoort binnen.

Allerhartelijkst werd pastoor Verbraak begroet door den kapitein-commandant en de overige officieren van de bezetting; onderwijl hij zich naar het officierskampement begaf, brachten de overige bentingsbewoners hem eerbiedig het militair saluut, hetwelk hij beantwoordde met een : „*Goeden dag jongens. Alles wel?*" Onvergetelijk was de eerste indruk, die pastoor Verbraak op mij maakte.

Ofschoon tenger van lichaamsbouw, beschikte hij over een geweldigen „Ausdauer." Zijn reeds vrij hooge ouderdom belette hem niet in 't minst, om in de brandende middagzon nog een stevigen marsch te maken. In al zijne bewegingen lag nog een veerkracht, die bewondering afdwong, en in den kalmen blik zijner oogen lag een onbeschrijfelijk zachten gloed, die vertrouwen wekte. Wie pastoor Verbraak eenmaal ontmoette, hield van hem.

Op zijn linkerborst prijkten het Ridderkruis van den Nederlandschen leeuw, het Officierskruis in de Orde van Oranje-Nassau, de Kratonmedaille en het Eereteeken voor

(1) Een uitgeholde boomstam, waartegen met een hard stuk hout signalen worden geslagen. Op enkele bentings gebruikte men ook wel stukken spoorrails voor dit doel.

belangrijke krijgsverrichtingen. Nadat hij zich in de woning van den commandant wat verfrischt en eenige rust genomen had, begaf hij zich het eerst naar de ziekenzaal. (Op de meeste overzeesche posten en op de hoofd-bentings waren toenmaals ziekenzalen en officieren van Gezondheid).

Voor iederen zieke had hij een troostvol of opbeurend woord. Aan dezen schonk hij eenige sigaren, aan genen versnaperingen. Ook de zieke inlandsche soldaten werden niet vergeten; aan hen schonk hij tabak en strootjes, om seroetoes (Javaansche sigaretten) te maken. 't Was hun aan te zien, hoe dankbaar ze waren voor die kleine geschenken.

Na het middagmaal, omstreeks 5 uur, wandelde pastoor Verbraak in gezelschap van den commandant langs het soldatenlogies en bezocht hij ook de cantine. Thans bevond hij zich bij zijn jongens; velen waren voor hem oude bekenden Wat deed het dien oogenschijnlijk ruwen soldaten goed, dat zij weer eens hartelijk werden toegesproken. Pastoor Verbraak had er slag van, om zich met hen te onderhouden. Men heeft hem „*den Vader van Atjeh*" genoemd, en werkelijk dien naam verdiende hij ten volle, want hij droeg *zijn jongens* een echt vaderlijke genegenheid toe. Onder aangenamen kout vervloog de tijd. Des avonds stelde hij zich geheel ter beschikking van de Roomsch Katholieke militairen. Den volgenden morgen werd in de soldatencantine, op aanwijzing van den pastoor, een hulpaltaar opgericht. Als blijk van achting voor den soldatenvriend, woonden nagenoeg alle Europeesche militairen de gehouden Godsdienstoefening bij.

Zelden zag ik een indrukwekkender plechtigheid. Ver van de bewoonde wereld, tusschen vier planken bentingwanden, in een militaire cantine, werd het Heilig Misoffer opgedragen en Gods woord verkondigd. In zijne predikatie voerde pastoor Verbraak ons terug naar ons geliefd vaderland en bracht ons in gedachten bij onze dierbare betrekkingen, die wij daar hadden achtergelaten.

In gloedvolle woorden schetste hij het leven van den Indischen soldaat, die jeugd en leven opoffert voor de vlag van Nederland. Hij spoorde ons aan, om toch vooral staande te blijven te midden der tallooze verleidingen, waaraan de Indische soldaat is blootgesteld, o.a. het verfoeilijke concubinaat. Aldus besloot pastoor Verbraak zijne rede: *„Mannen bedenkt, dat gij Europeanen zijt en dat gij hier in Indie een naam te verliezen hebt; zorgt er voor, dat Nederland trotsch kan zijn op zijn zonen in 't verre Oosten. Ik weet het, gij moet hier een harde school doormaken, maar blijft vooral Christen, dan vormt zij u tot zelfbewuste leden der maatschappij. Blijft mensch, zoowel in 't dagelijksche leven, als in den krijg."* Deze treffende woorden hadden allen zichtbaar aangegrepen. Hij — zoozeer bekend, met de tallooze gevaren, die 't zedelijk leven van den Indischen militair bedreigen — wist zoo echt de juiste snaar te raken van zijn auditorium en menigeen, die reeds op 't hellend vlak stond, heeft hij daardoor gered.

Zoo heeft zijn stichtende arbeid rijke vruchten voortgebracht. Mocht al een enkele zwakke broeder zedelijk te gronde zijn gegaan, iets waar men in het moederland zoo gaarne op wijst, (er zijn helaas nog vele landgenooten, die in den Indischen soldaat nog steeds zien *den koloniaal* van jaren geleden, met zijn kleedingtasch op den rug en het képi op één oor) gelukkig zijn er onder de oud Atjeh-krijgsmakkers, die thans in 't moederland vertoeven, zeer velen aan te wijzen, als zelfbewuste mannen, sieraden der maatschappij.

Den volgenden dag omstreeks negen uur, vertrok de pastoor weder naar den overzeeschen post Segli, ongeveer 12 uren van Edi. Hartelijk was het afscheid en niet zonder weemoed zagen wij den beminden priester vertrekken. We hadden *onzen Vader* nog zoo gaarne eenigen tijd in ons midden gehad, maar zijn arbeid riep hem weer elders.

Toen ik later op Groot-Atjeh terugkeerde, had ik meer-

malen het genoegen pastoor Verbraak te ontmoeten. Als een bewijs hoezeer hij *zijn jongens* liefhad, nog een enkel staaltje:

Het was onder de militairen op Kota-Radja bekend, dat zij hun brieven voor de betrekkingen in Nederland konden afgeven aan Pastoor Verbraak, die dan verder wel zorgde voor de frankeering. Pastoor Verbraak kende zijn Pappenheimers; hij wist dat het schrijven naar de dierbare betrekkingen in het vaderland er dikwijls bij inschoot vanwege de porto. Het behoeft zeker niet vermeld, hoezeer hij daardoor aller harten won. Steeds vond men hem bereid dit liefdewerk te verrichten.

In het groot Militair Hospitaal te Panteh-Perak, was pastoor Verbraak de dagelijksche gast; vooral bezocht hij de zaal waar de gewonden lagen. Nauwelijks was een transport met gewonden in het hospitaal gearriveerd, of pastoor Verbraak spoedde er zich heen.

Vele zonen van Nederland, die thans rusten op het kerkhof Petjoet onder de schaduw der kokospalmen, heeft hij bijgestaan in den doodstrijd. Als hij bij het sterfbed van een doodelijk gewonde nederzat, kon men hem met van aandoening trillende stem hooren zeggen: *„Mijn zoon kan ik wellicht nog iets voor U doen?"*

Het was hem werkelijk eene behoefte geworden, den laatsten wensch van zijn geliefde jongens uit te voeren. Hij leefde zoo echt met ons mede, zoowel in vreugde als in leed. Waar hij ook verscheen, hetzij in cantine of aan het sterfbed, zijn aanwezigheid oefende immer een weldadigen invloed uit.

Werd de aankomst van een der booten van de Indische Pakketvaart te Oleh-leh geseind, dan was hij oogenblikkelijk in 't hospitaal, om aan de met spoed geëvacueerden deze heugelijke tijding te brengen.

„Wees verblijd, mannen, de boot is aan," zoo luidde het dan bij iedere gelegenheid.

Thans geniet de beminde oud-aalmoezenier, na een verblijf van ruim dertig jaren op Atjeh, te Padang zijne welverdiende rust. Pastoor Verbraak heeft de achting en eerbied medegenomen van allen, die in die dertig jaren de bezetting van Atjeh uitmaakten. Het Indische leger is trotsch op zijn beminden oud-aalmoezenier. *Onze pastoor* is voor ons een baken geweest ginds in 't verre Oosten. In aangename herinnering denk ik steeds terug aan die groote ziel.

INHOUD:

Bladz.

Een woord vooraf over het ontstaan van den Atjeh-oorlog 5
„De Scherpschutter van Biloel" 12
Het begin der onlusten in 1896 22
De drie-daagsche veldslag in den Beradin-pas 29
De overrompeling van Anak Galoeng 41
Een moeilijke tocht 48
Een vreeselijke ontmoeting 54
Pastoor Verbraak op Atjeh 60